

Eindverslag

Een onderzoek naar figurentheater in de theateropleidingen in Vlaanderen

Catherine Cerulus, in opdracht van Het Firmament
Juni 2010

Het Firmament vzw
Brusselpoort
Hoogstraat 83
2800 Mechelen
015 34 94 36
contact@hetfirmament.be
www.hetfirmament.be

Met steun van de
Vlaamse overheid

INHOUD

1. Inleiding - p. 1
2. Doelstellingen - p. 4
3. Probleemstelling en onderzoeksvragen - p. 5
4. Uitvoering van het onderzoek - p. 7
 - 4.1 Tijdstip van het onderzoek - p. 7
 - 4.2 Informatiebronnen - p. 7
 - 4.3 Onderzoekseenheden - p. 7
 - 4.4 Dataverzamelmethode - p. 7
 - 4.5 Dataverwerkingsmethode - p. 8
 - 4.6 4^e Forum voor figurentheater: thema opleidingen - p. 8
5. Resultaten - p. 10
 - 5.1 Aanbod figurentheater in de theateropleidingen - p. 10
 - 5.2 Bereidheid om figurentheater te stimuleren in de theateropleidingen - p. 12
 - 5.3 Denkpistes aangereikt door de geïnterviewden - p. 14
 - 5.3.1 Kennismaking: een eerste stap - p. 14
 - 5.3.2 Stage en onderzoeksproject - p. 14
 - 5.3.3 Jeugdtheater als springplank - p. 14
 - 5.3.4 Een open en dynamisch (t)Huis voor figurentheater - p. 15
 - 5.3.6 Kunsthumaniora, deeltijds kunstonderwijs, lerarenopleiding - p. 15
 - 5.3.7 Haalbaarheid van een specifieke opleiding tot figurentheaterspeler - p. 16
6. Bevindingen geformuleerd op het 4^e Forum voor figurentheater - p. 17
7. Conclusie - p. 18
8. Aanbevelingen - p.19
 - 8.1 Aanbevelingen voor de theateropleidingen - p.19
 - 8.2 Aanbevelingen voor Het Firmament - p. 19
 - 8.3 Aanbevelingen voor de figurentheatergezelschappen - p. 21

BIJLAGEN

1. Vragenlijst interviews
2. Transcriptie debat - 4e Forum voor figurentheater (5 april 2010)

1. Inleiding

Vlaanderen heeft een lange en rijke traditie in figurentheater. De laatste jaren kreeg het verhoogde aandacht door de UNESCO-conventie voor de bescherming van het immaterieel erfgoed (2003)¹. UNESCO nam een aantal vormen van figurentheater op in de huidige "Representatieve lijst van immaterieel cultureel erfgoed van de mensheid": het Siciliaans poppentheater, het Indonesische wayang-poppentheater en het Japanse bunraku-theater². Ook enkele stoeten met reuzenfiguren uit het historische Vlaanderen kregen een plaats op deze lijst. De bedoeling is om de wereldbevolking te sensibiliseren voor dit soort erfgoed en de bevoegde overheden aan te zetten tot ondersteuning ervan. Ondanks deze verhoogde aandacht, zijn er maar weinig praktijken verspreid over het omgaan met immaterieel erfgoed. Immaterieel erfgoed is verbonden aan levende dragers, living human treasures zoals UNESCO het noemt. Het gaat om processen, belevingen, creatieve reflexen: ontastbare aspecten die moeten overgedragen en gevrijwaard worden. Toegepast op het figurentheater betekent het dat de kennis, de expertise en het métier van de figurentheaterspelers onze hoogste aandacht verdient opdat deze unieke vorm van immaterieel figurentheatererfgoed niet verloren gaat.

In Vlaanderen werd Het Firmament erkend als landelijk expertisecentrum voor figurentheatererfgoed³. Het Firmament kreeg als expliciete taak zich te bekommeren om de ontwikkeling, het behoud en beheer en de overdracht van het figurentheatererfgoed. Het (t)Huis voor figurentheater is zich al lang bewust van het belang van opleiding voor het in leven houden van het figurentheatererfgoed. Het organiseert dan ook al vanaf de jaren '70 tal van workshops, cursussen en werkweken om figurentheaterspelers op te leiden. Opleiding is immers cruciaal voor het overdragen van spel- en maaktechnieken, tradities en know-how. Hieruit kunnen ook nieuwe ontwikkelingen ontstaan zodat tegelijkertijd de lange traditie van figurentheater als de voordurende uitdaging voor komende generaties belicht worden.

Op dit ogenblik gebeurt de vorming van figurentheaterspelers in Vlaanderen heel dikwijls in de situatie meester-leerling. Zowel Het Firmament als andere organisaties zorgen voor een gevarieerd aanbod aan cursussen en workshops, maar nergens in Vlaanderen bestaat een professioneel geïntegreerde opleiding tot figurentheatermaker. Er bestaan wel geïntegreerde theateropleidingen, maar de vraag is of er in die opleidingen aandacht is voor figurentheater. Het aanbod van deze theatervorm in de dramaopleidingen zou een belangrijke ondersteuning betekenen voor de vrijwaring van figurentheater als immaterieel erfgoed. Als het niet wordt opgenomen in de geïstitutionaliseerde opleidingen is er immers minder doorstroming van nieuw talent.

¹ UNESCO staat voor United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization; voor de UNESCO-conventie van 2003, zie: www.unesco.org

² Deze cultuuruitingen werden eerst erkend als 'Meesterwerken van het Orale en Immateriële Erfgoed van de Mensheid', een lijst die UNESCO vanaf 1997, en in de praktijk vooral vanaf 2000, in het leven riep. In een eerste ronde (2001) werden er 19 items op deze lijst gezet, tijdens een volgende ronde in 2003 volgden er 23, en in 2005 werden er nog 43 aan deze lijst toegevoegd. Toen in 2006 de 'Conventie voor de bescherming van immaterieel cultureel erfgoed' in werking trad, werd dit proclamatieprogramma beëindigd. De elementen die op de lijst van 'Meesterwerken van het Orale en Immateriële Erfgoed van de Mensheid' opgenomen werden, zijn in 2009 automatisch opgenomen op de huidige 'Representatieve lijst van immaterieel cultureel erfgoed van de mensheid'. Het proclamatieprogramma van de meesterwerken is intussen beëindigd. Zie: www.unesco.org.

³ Zie: www.hetfirmament.be

Met dit onderzoek wil Het Firmament peilen naar de mogelijkheden om ontwikkeling en overdracht te stimuleren via het bestaande theateronderwijs. De redenering daarbij is dat meer aandacht voor figurentheater in het voortgezet onderwijs ook meer belangstelling zou uitlokken bij de studenten van deze opleidingen. Op die manier zouden ze gemakkelijker zelf de stap zetten naar figurentheater. Dit betekent uiteraard ook dat de instroom van nieuw talent in de figurentheaterwereld tegelijkertijd een enorme impuls zou geven aan het medium en de overdracht van het immateriële erfgoed zou verzekeren.

Dit onderzoek is een logisch vervolg op het grootscheeps onderzoekstraject dat Het Firmament gedurende de voorbije jaren afgelegd heeft. Het *Onderzoek naar de behoefte, de haalbaarheid en de wenselijkheid van een (t)Huis voor het figurentheater in Vlaanderen*⁴ bracht heel wat duidelijkheid over de plaats en de betekenis van figurentheater in Vlaanderen. Dit onderzoeksproject verliep in drie fasen en werd mogelijk gemaakt door drie opeenvolgende projectsubsidies van de Vlaamse overheid en subsidies van de provincie Antwerpen en de stad Mechelen. In de eerste fase (2005-2006) werden meer dan honderd interviews afgenomen van figurentheatermakers om de noden en behoeften in kaart te brengen. Meermaals pleitten respondenten voor het stimuleren van figurentheater binnen de opleidingen tot podiumkunstenaar:

*Je zou mensen moeten kunnen rekruteren uit de wereld van het theater, waarbij je die mensen extra kan opleiden. Mijn idee is dat je dit het best plaatst bij de bestaande opleidingen... Als je dit in de theateropleidingen plaatst, weten ze dat het medium bestaat.*⁵

In de tweede fase (2007-2008) lag de focus op inventarisatie en registratie en bouwde Het Firmament verder op de beleidsaanbevelingen aan de hand van de focusgroepmethode. Opleiding werd daar als een peiler voor de ontmoetingsfunctie van het nieuwe (t)Huis voor figurentheater besproken. In de derde fase (2008-2009) ging Het Firmament op zoek naar het doelpubliek van het (t)Huis. Telkens weer hamerde de verschillende respondenten op de noodzaak van opleiding en vorming. Een steeds weerkerende opmerking daarbij was dat er te weinig wisselwerking is tussen figurentheater en dramaopleidingen. Een van de aanbevelingen van het slotrapport luidt dan ook:

*Voor een verhoogde instroom van nieuw talent moet er een structurele samenwerking met een of meerdere theateropleidingen worden opgezet. (...) Een inbedding van figurentheatererfgoed in een of meerdere theateropleidingen kan hiervoor een oplossing zijn. Op zijn minst moet figurentheater meer onder de aandacht worden gebracht in deze opleidingen.*⁶

⁴ R. DAENEN, *Bouwplan van Het Paradijs. Het onderzoek naar de behoefte, de haalbaarheid en de wenselijkheid van een (t)Huis voor het figurentheater in Vlaanderen. Fase 1*, onuitgegeven onderzoeksrapport, 2006

S. SMESSAERT, *Bouwplan van Het Paradijs. Het onderzoek naar de behoefte, de haalbaarheid en de wenselijkheid van een (t)Huis voor het figurentheater in Vlaanderen. Fase 2*, onuitgegeven onderzoeksrapport, 2008

S. SMESSAERT, *Bouwplan van Het Paradijs. Het onderzoek naar de behoefte, de haalbaarheid en de wenselijkheid van een (t)Huis voor het figurentheater in Vlaanderen. Fase 3*, onuitgegeven onderzoeksrapport, 2009

De onderzoeksrapporten werden gepubliceerd op de website van Het Firmament www.hetfirmament.be

⁵ Uit een interview afgenomen tijdens fase 1 van het haalbaarheidsonderzoek (2006)

⁶ S. SMESSAERT, *Bouwplan van Het Paradijs. Het onderzoek naar de behoefte, de haalbaarheid en de wenselijkheid van een (t)Huis voor het figurentheater in Vlaanderen. Fase 3*, onuitgegeven onderzoeksrapport, 2009, p. 34. Zie: www.hetfirmament.be

Meer aandacht voor figurentheater in het voortgezet onderwijs betekent voor de toekomstige figurentheaterspeler een grondige vorming in zowel de materiële (scenografie, kostuumontwerp, audiovisuele ondersteuning) als de immateriële aspecten (het acteespel zelf, de dramaturgie, de maaktechnieken). Voor het theateronderwijs zal het een kennismaking zijn met een ander soort theater, het spelen met figuren vergt immers een heel andere kijk op theater. Daarnaast komen er ook heel bijzondere vaardigheden aan te pas voor zowel ontwerpers (figuur, kostuum, decor) als acteurs. Redenen genoeg dus voor een dialoog met de onderwijsinstellingen.

2. Doelstellingen

Het Firmament wil weten of er in de dramaopleidingen ruimte is voor figurentheater. Het doel van het onderzoek is dubbel: ten eerste een schets van de bestaande situatie en ten tweede een denkoefening over mogelijke initiatieven in de toekomst.

Eerst en vooral wil Het Firmament dus een situatieschets maken van figurentheater in het voortgezet theateronderwijs in Vlaanderen. Hierdoor kan Het Firmament een aantal activiteiten gericht afstemmen. Als het de noden en behoeften van het onderwijs in kaart brengt, kan het hier met zijn aanbod efficiënter op inspelen. Een gericht aanbod kan leiden tot een duurzame samenwerking en een betere integratie van figurentheater in de dramaopleidingen. Een doorgedreven overleg zal ook zijn nut bewijzen op het domein van competenties. De ontwikkeling van competenties is immers de hoeksteen van elke opleiding. Ook het werkveld voelt de noodzaak om de vraag naar nieuw talent te omschrijven met duidelijk geformuleerde competenties. Op termijn moeten het werkveld en het onderwijs deze competenties vlot op elkaar afstemmen.

In de tweede plaats wil Het Firmament door denkpistes voor een toekomstige samenwerking uit te stippelen zijn taak als bewaker van de overdracht van immaterieel erfgoed behartigen. Zo wil het duidelijk maken hoe belangrijk opleiding in dit opzicht is en uitzoeken door welke opleidingsinitiatieven deze overdracht gestimuleerd kan worden. Met deze initiatieven wil het jong talent de kans geven de confrontatie aan te gaan met de kennis, vaardigheden en ervaring van de huidige generatie figurentheatermakers en een eigen invulling te geven aan deze theatervorm.

In de conclusie van dit onderzoek zullen beleidsrelevante aanbevelingen geformuleerd worden waarmee Het Firmament, de dramaopleidingen en het werkveld een toekomstgerichte samenwerking kunnen uitbouwen.

3. Probleemstelling en onderzoeksvragen

Door de uitvoering van het haalbaarheidsonderzoek heeft Het Firmament een duidelijk beeld van de noden in het figurentheaterveld. Een daarvan is de nood aan opleiding. Dit kwam meermaals naar voor tijdens de bevraging van de sector in 2006:

Minstens zo belangrijk binnen de opleidingen is aandacht voor figurentheater. Als dat er komt, wat zou dat dan moeten zijn, wat soort opleiding zou dat dan moeten zijn? Ook interessanter om in bestaande huizen in te breken.⁷

Ook in het vervolg van het haalbaarheidsonderzoek dook geregeld de opmerking op dat er gewerkt moet worden aan een structurele aanpak van opleidingsvormen.⁸ Het Firmament is zich bewust van het ontbreken van een dialoog tussen onderwijsinstellingen en het werkveld van het figurentheater en wil hier in de toekomst iets aan veranderen.

De probleemstelling baseert zich op de volgende vaststellingen:

1. Opleiding is noodzakelijk voor de overdracht van de immateriële aspecten van het figurentheatererfgoed.
2. Er stroomt weinig nieuw talent door naar de bestaande figurentheatergezelschappen.
3. Het Firmament en de figurentheatersector weet niet in hoeverre figurentheater aan bod komt in de bestaande, geïnstitutionaliseerde theateropleidingen.
4. Er is weinig wisselwerking tussen het werkveld van het figurentheater en de theateropleidingen.

De probleemstelling luidt dan als volgt:

De problematische overdracht van spel- en maaktechnieken, métier en ervaring op het vlak van figurentheater kan in belangrijke mate opgevangen worden door de integratie in bestaande, geïnstitutionaliseerde theateropleidingen. Het is niet duidelijk in welke mate dit gebeurt en of er verbetering mogelijk is.

De probleemstelling kan worden uitgesplitst naar volgende onderzoeksvragen:

1. Kennis en vaardigheden van figurentheater: is er enige vorm van overdracht via de bestaande theateropleidingen?
2. Is er bij de onderwijsinstellingen bereidheid om dit te verbeteren?
3. Aan welke behoeften van de onderwijsinstellingen zou een opleidingsonderdeel over figurentheater moeten beantwoorden?
4. Is er openheid tot samenwerking met Het Firmament?

⁷ Uit een interview afgenomen tijdens fase 1 van het haalbaarheidsonderzoek (2006)

⁸ S. SMESSAERT, *Bouwplan van Het Paradijs. Het onderzoek naar de behoefte, de haalbaarheid en de wenselijkheid van een (t)Huis voor het figurentheater in Vlaanderen. Fase 3*, onuitgegeven onderzoeksrapport, 2009, p. 44. Zie: www.hetfirmament.be

5. Welke aanbevelingen kunnen geformuleerd worden bij dit proces?

De vragen hebben betrekking op kwalitatieve aspecten van het onderzoeksprobleem die beschreven en geïnterpreteerd zullen worden aan de hand van kwalitatieve onderzoeksmethoden⁹: explorerende gesprekken, open interviews, richtinggevende vragenlijsten.

⁹ D.B. BAARDA & M.P. DE GOEDE, *Kwalitatief onderzoek. Praktische handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek*, Groningen, Wolters-Noordhoff, 2001

4. Uitvoering van het onderzoek

4.1 Tijdstip van het onderzoek

Het onderzoek werd gevoerd tussen januari en april 2010.

4.2 Informatiebronnen

Als voorbereiding op het onderzoek werden de websites en informatiefolders van de onderwijsinstellingen grondig onderzocht. Ook werd nagelezen wat in voorgaande studies van Het Firmament gepubliceerd werd over vorming, opleiding en onderwijs voor figurentheater. Verder werd Maarten Bresseleers, coördinator van het Sociaal Fonds voor de Podiumkunsten, geraadpleegd. Hij gaf een globale visie op het landschap van de onderwijsinstellingen.

4.3 Onderzoekseenheden

Dit onderzoek richt zich op de gesubsidieerde instellingen die een dramaopleiding aanbieden. Dit zijn immers de enige instellingen die erkende diploma's van Academische Bachelor en Master in de dramatische kunsten uitreiken. De gesubsidieerde instellingen in Vlaanderen zijn:

Artesis Hogeschool Antwerpen - Koninklijk Conservatorium Antwerpen

Erasmushogeschool Brussel - Departement RITS

Hogeschool Gent - Koninklijke Academie voor de Schone Kunsten (KASK)

Hogeschool voor Wetenschap en Kunst - Lemmensinstituut Leuven

De opleidingscoördinatoren van deze instellingen bleken de meest geschikte gesprekspartners en sleutelinformanten. Hier volgt de lijst van de geïnterviewde coördinatoren:

Artesis Hogeschool Antwerpen - Koninklijk Conservatorium Antwerpen	Bob Selderslaghs , coördinator van de lerarenopleiding Drama
Erasmushogeschool Brussel - Departement RITS	Pol Dehert , opleidingscoördinator van de afdeling Dramatische kunsten
Hogeschool Gent - Koninklijke Academie voor Schone Kunsten (KASK)	Sam Bogaerts , vakgroepvoorzitter Drama
Hogeschool voor Wetenschap en Kunst - Lemmensinstituut Leuven	Geert Kestens , algemeen coördinator Drama

4.4 Dataverzamelmethode

In het kader van dit specifieke onderzoek werd geopteerd voor open interviews rond een aantal voorafbepaalde items. In dit soort interviews worden een aantal onderwerpen in een willekeurige volgorde en formulering behandeld. De mogelijkheid bestaat om dieper in te gaan op bepaalde aspecten of de vragen aan te passen aan uitweidingen van de respondent. De gegevens die via een

open interview verzameld worden hebben betrekking tot wat van belang is voor de respondenten en hun invalshoek. In de bijlage staat een voorbeeld van een vragenlijst.

De meeste respondenten hadden liever niet dat een uitgeprinte versie van het interview in de bijlage werd opgenomen. Citaten werden dan ook zonder vermelding van de spreker opgenomen in dit rapport. Tijdens het interview werden aantekeningen gemaakt en in de mate van het mogelijke werden de interviews opgenomen. Zeer snel na het interview werd een schriftelijke neerslag van het gesprek gemaakt.

4.5 Dataverwerkingsmethode

De gebruikte dataverwerkingsmethode¹⁰ werd ook gehanteerd in de eerste fase van het haalbaarheidsonderzoek van Het Firmament¹¹. Het is gebaseerd op een ver doorgedreven opsplitsing of labeling van de tekst tot de essentie. Als de essentiële begrippen of kernbegrippen eruit gedistilleerd zijn, wordt gekeken naar de variantes, ook wel dimensies genoemd.

Elk fragment van het interview krijgt een code zodat het later gemakkelijk geïdentificeerd en gecontextualiseerd kan worden. De code berust op een identificatie van de geïnterviewde en de locatie van het fragment.

Per fragment worden de kernbegrippen uitgelicht. De term die kenmerkend is voor het fragment wordt kernlabel genoemd. Deze is relevant voor het beantwoorden van de onderzoeksvraag. Een enkel fragment kan soms verschillende kernlabels bevatten. Op dit kernlabel moet variatie mogelijk zijn. Bijvoorbeeld bij het kernlabel “opleiding” kan men de varianten “kortlopend” of “voltijds” onderscheiden. Deze eerste trap van variatie wordt ook wel eens dimensie genoemd. Op deze dimensie kan nog een uitsplitsing gebeuren. We spreken dan van “ladingen”: bijvoorbeeld op de dimensie “kortlopend” kan men de varianten “masterclasses”, “workshops”, “lezingen” aantreffen. Uiteindelijk leidt deze verwerking van de interviews tot het beantwoorden van de gestelde onderzoeksvragen. Het uiteindelijke resultaat van het onderzoek wordt vastgelegd in een onderzoeksrapport. Vanuit de conclusie van dit onderzoeksrapport worden ook enkele belangrijke beleidsaanbevelingen geformuleerd voor de verschillende actoren. Op basis hiervan kan dan een toekomstgericht samenwerkingsverband uitgedacht worden.

4.6 4^e Forum voor figurentheater: thema ‘opleiding’

Naar jaarlijkse gewoonte presenteerde Het Firmament op Paasmaandag (5 april 2010) het Forum voor figurentheater. Negentig deelnemers kwamen in Erfgoedcentrum Lamot (Mechelen) samen om te luisteren en kijken naar lezingen, voorstellingen en gesprekken met gasten uit binnen- en buitenland. Het centrale thema was ‘opleiding’. Gasten uit Berlijn (Hochschule für Schauspielkunst - Abteilung Puppenspiel, Duitsland) en Nottingham (Nottingham Trent University - Theatre Design, Verenigd Koninkrijk) kwamen onder meer toelichten hoe zij figurentheater in het hoger onderwijs hebben

¹⁰ BAARDA & DE GOEDE, p. 172-189

¹¹ R. DAENEN, *Bouwplan van Het Paradijs. Het onderzoek naar de behoefte, de haalbaarheid en de wenselijkheid van een (t)Huis voor het figurentheater in Vlaanderen. Fase 1*, onuitgegeven onderzoeksrapport, 2006, p. 28. Zie: www.hetfirmament.be

geïntegreerd. De eerste resultaten van dit onderzoek vormden nadien stof voor een debat over figurentheater in de theateropleidingen in Vlaanderen. Het Firmament nodigde Simon Allemeersch (theatermaker), Bob Selderslags (acteur/figurenspeler, coördinator lerarenopleiding Drama - Koninklijk Conservatorium Antwerpen), Karel Van Ransbeeck (Theater De Spiegel), Geert Kestens (algemeen coördinator Drama - Lemmensinstituut Leuven) en Eliane Attinger (Feikes Huis, NL) uit om te debatteren. Ook het publiek kon op voorhand de belangrijkste competenties van een figurentheaterspeler noteren op een post-it, waarvan de resultaten meteen mee verwerkt werden in het debat. Ann Olaerts, directeur van het Vlaams Theater Instituut leidde het debat. Dit debat kon een aantal nieuwe inzichten bijbrengen die het onderzoeksrapport vervolledigden (cf. infa). De volledige transcriptie van het debat vindt u in de bijlage.

5. Resultaten

5.1 Aanbod figurentheater in de theateropleidingen

De geciteerde onderwijsinstellingen worden gemakshalve bij hun afgekorte naam genoemd. De Artesis Hogeschool Antwerpen - Koninklijk Conservatorium Antwerpen wordt afgekort tot Conservatorium Antwerpen. De Erasmushogeschool Brussel - Departement RITS wordt afgekort tot RITS. De Hogeschool Gent - Koninklijke Academie voor Schone Kunsten wordt afgekort tot Hogeschool Gent KASK. De Hogeschool voor Wetenschap en Kunst - Lemmensinstituut wordt afgekort tot Lemmensinstituut.

De onderzochte gesubsidieerde onderwijsinstellingen organiseren een opleiding drama. Deze valt uiteen in twee cycli. Eerst kan men een academische bachelor drama / in de dramatische kunsten behalen. Deze opleiding wordt afgelegd in drie opleidingsonderdelen van 60 studiepunten, wat meestal overeenkomt met drie studiejaar. Vervolgens wordt de master drama / in de dramatische kunsten aangeboden van 60 studiepunten. Na de master kan je de lerarenopleiding volgen (60 studiepunten). Het vakkenpakket bestaat uit een mix van theoretische en praktische onderdelen. Het curriculum wordt uitgestippeld op basis van doelstellingen. Centraal staat het verwerven van competenties. Aan het begin van de opleiding wordt de student nog sterk bij de hand genomen in het ontdekken van het theater en haar aanverwante disciplines. Naast de trainingen en lessen wordt er gewerkt aan persoonlijke creaties. Gaandeweg krijgt de student inzicht in zijn eigen mogelijkheden en krijgt hij meer autonomie om een eigen artistiek parcours te volgen.

Het behalen van een academische bachelor drama betekent dat de student een basisopleiding gekregen heeft en kan meedraaien als podiumkunstenaar. In deze basisopleiding wordt veel aandacht besteed aan het verwerven van technische vaardigheden waarmee de student zijn talent zichtbaar kan maken. Belangrijke aspecten daarvan zijn spraak, beweging en vormgeving. Daarnaast krijgt hij een stevig referentiekader mee om een voorstelling in een bredere maatschappelijke en artistieke context te plaatsen.

De masterproef moet bewijzen dat de student in staat is een artistiek parcours met een onderzoeksproject te combineren. Een masterstudent wordt geacht een gefundeerd kwaliteitsoordeel te kunnen vormen en een zekere diepgang te kunnen bereiken in zijn projecten en in zijn onderzoek. De student werkt in een interdisciplinaire omgeving voor artistiek onderzoek, onder begeleiding van verschillende mentors. Hij studeert af met een persoonlijk werkstuk.

Al vanaf de bachelor wordt duidelijk dat de verschillende onderwijsinstellingen eigen accenten leggen of hun opleiding anders oriënteren. Aan het RITS kan je het "deeltraject regie-schrijven" (in 2010-2011 omgevormd tot "regie") of het "deeltraject acteren" (in 2010-2011 "spel") volgen. Het RITS draagt het aftasten van de theatraliteit hoog in het vaandel. Aan het Conservatorium Antwerpen kan je kiezen tussen de afstudeerrichting "kleinkunst", "acteren" en "woordkunst". Het Conservatorium Antwerpen maakt hierin een principiële keuze en geeft aan toekomstige acteurs enkel een opleiding in teksttheater. De Hogeschool Gent KASK wil all-round podiumkunstenaars opleiden die zowel kunnen acteren als regisseren, scheppen als uitvoeren. Het Lemmensinstituut biedt enkel de afstudeerrichting "woordkunst" aan maar wil de student een brede en veelzijdige vorming meegeven die in het teken staat van theatrale zeggingskracht.

De curricula worden nagekeken en goedgekeurd door de Vlaamse Hogeschool Raad (VLHORA). Die onderzoekt bijvoorbeeld de realisatie van de competenties of de afstemming van eindcompetenties op doelstellingen. Inhoudelijk genieten de instellingen van de vrijheid om het leerpakket concreet in te

vullen. Een vak wordt toevertrouwd aan een docent die het naar eigen goeddunken invult en die op een geëigende manier de dramastudenten begeleidt bij hun ontwikkeling als podiumkunstenaar. Er is meestal wel overleg binnen het docentenkorps over de inhoud van de verschillende vakken. De leidraad is steeds de verwezenlijking van de vooropgestelde competenties.

Docenten uit de verschillende opleidingen doen regelmatig beroep op gastdocenten uit de podiumkunstensector. Enkele instellingen werken zelfs nauw samen met vaste gezelschappen. De studenten doen ook werkervaring op tijdens stages.

In geen enkele opleiding wordt figurentheater op reguliere basis aangeboden. Nergens is figurentheater een vast onderdeel van het curriculum. Uit de interviews blijkt dat geen enkele instelling zich wil binden om één deeldiscipline van theater te ontwikkelen ten nadele van de andere deeldisciplines.

Dat zou te beperkend zijn: we willen nog andere deelgebieden van de podiumkunsten aan bod laten komen.

De steeds weerkerende opmerking is dan dat als men een opleidingsonderdeel of module wijdt aan figurentheater, waarom dan niet één wijden aan mime of comedy of circus? Het is onmogelijk om ze allemaal op georganiseerde, reguliere basis aan te bieden. Eén uitzondering op dit principe: er wordt wel veel aandacht besteed aan jeugdtheater.

Met uitzondering van het Conservatorium Antwerpen komt figurentheater toch af en toe aan bod tijdens de opleiding. Dit gebeurt dan in praktijkvakken tijdens de voorbereiding van een voorstelling. Soms kan daar de nood ontstaan om bepaalde aspecten van figurentheater te integreren en worden studenten op die manier geconfronteerd met hun gebrek aan kennis en vaardigheden om met deze deeldiscipline om te gaan.

Het is zo dat hij bij een project voor een probleem staat waar figurentheater een oplossing zou kunnen zijn. Een student die behoefte heeft aan een bepaalde insteek, helpen we door hem iets aan te bieden dat beantwoordt aan zijn behoefte. Als er vraag is naar figurentheater zullen we de studenten de kans geven daarmee nader kennis te maken.

Ook willen studenten soms spontaan een creatie brengen die gebaseerd is op figurentheater. Aangezien geen enkele instelling de know-how in huis heeft, wordt dan vaak beroep gedaan op gastdocenten of externe figurentheatermakers om de studenten te begeleiden.

In het verleden kwam een aantal studenten tijdens hun stage terecht bij figurentheatergezelschappen. Een stage moet door de opleidingscommissie goedgekeurd worden en het feit dat figurentheatergezelschappen in het verleden zonder problemen deze goedkeuring verkregen, betekent toch dat men vanuit de onderwijsinstellingen overtuigd is van de meerwaarde van figurentheater.

De opleidingscoördinatoren van Hogeschool Gent KASK, RITS en Lemmensinstituut zeiden bovendien ervan overtuigd te zijn dat figurentheater het verdient om aan bod te komen tijdens de opleiding. Het is volgens hen dus een meerwaarde voor een theatermaker als die ook vertrouwd is met het medium figurentheater. Op de vraag naar de reden voor het uitblijven van initiatieven om figurentheater een plek te geven in de opleiding, antwoordden ze dat de curriculummakers zich niet voldoende bewust zijn van de artistieke mogelijkheden van figurentheater. Bij het uitstippelen van het curriculum bestaat de angst om te ver af te drijven van de kernopdracht door energie te stoppen in een nevendiscipline zoals figurentheater. Omdat de verantwoordelijken voor de opbouw van het curriculum niet altijd even

vertrouwd zijn met figurentheater, beschouwen ze de eigenheid van figurentheater niet altijd als een versterking van de theatercreatie.

Ik denk niet dat het zo verschillend is. Ik denk vooral dat het niet gekend is. Dat ze de mogelijkheden er niet van zien.

In theateropleidingen met docenten of studenten die wel vertrouwd zijn met figurentheater krijgt het wel degelijk aandacht en kansen. Weliswaar niet als aparte module of praktijkvak, maar wel als mogelijke theatervorm bij het realiseren van een artistiek project. De voorwaarde is echter wel dat studenten spontaan vragende partij zijn om iets met figurentheater te doen. De betrokken onderwijsinstellingen hechten immers veel belang aan de persoonlijke en individuele ontplooiing van de studenten. Een student moet tijdens de opleiding zijn eigen artistieke traject kunnen realiseren en uitdiepen. De docenten zien het als hun taak om de student daarin te steunen en begeleiden zonder daarbij iets op te dringen of zijn artistieke visie te beïnvloeden. De geïnterviewde coördinatoren stellen vast dat ook bij studenten figurentheater niet echt gekend is. Ook zij hebben niet de reflex om bij een productie aan de mogelijkheden van figurentheater te denken. Aangezien het nauwelijks spontaan door de studenten wordt aangebracht komt het dus ook weinig aan bod.

5.2 Bereidheid om figurentheater te stimuleren in de theateropleidingen

De belangrijkste doelstelling van dit onderzoek is het in kaart brengen van de mogelijkheden om een goede vertegenwoordiging van figurentheater in de bestaande theateropleidingen te realiseren. Integratie in bestaande onderwijsstructuren betekent immers een bestendiging van de overdracht van figurentheater als immaterieel erfgoed. Vooraleer te gaan onderzoeken wat relevante denkpijlers kunnen zijn voor een betere integratie van figurentheater in die opleidingen, is het belangrijk om eens bij de beslissingsverantwoordelijken te peilen naar de bereidheid om aandacht te schenken aan figurentheater. Dit zijn in de eerste plaats de opleidingscoördinatoren zelf. Zij beslissen of er bijvoorbeeld een workshop georganiseerd kan worden en kunnen ook belangrijke aanpassingen aan het curriculum op de agenda zetten. Dit laatste kan uiteraard pas na ruim overleg gebeuren.

Uit het feit dat de respondenten zelf ingestemd hebben met een gesprek, blijkt dat er toch al een zekere vorm van belangstelling aanwezig was. De bereidheid om figurentheater een plaats te geven in de opleiding werd gepeild aan de hand van de vraag: "Vindt u dat figurentheater aandacht verdient binnen een opleiding drama?" De verschillende respondenten antwoordden unaniem dat figurentheater zeker aandacht verdient.

Ja dat vind ik wel.

Natuurlijk. Theater is zo breed.

Ja, daar ben ik mee akkoord.

De vraag kon niet rechtstreeks aan iemand van de opleiding drama van het Conservatorium Antwerpen gesteld worden, aangezien deze instelling zich vanuit een welomschreven visie enkel op teksttheater richt. Daarnaast wordt geen aandacht besteed aan de disciplines.

Bereidheid tot innovatie is een belangrijke pool voor ontwikkeling en artistieke creatie. Het is niet altijd eenvoudig: het betekent kennis verwerven, risico's nemen, investeren in het onbekende. De ondervraagde coördinatoren hadden een beperkte kennis van figurentheater. Ze konden wel enkele namen noemen van gesubsidieerde figurentheaters uit Vlaanderen en van internationale gezelschappen, maar ze waren niet echt vertrouwd met de brede figurentheatersector. Daarom lieten ze weten in de toekomst graag een beroep te doen op de kennis en het netwerk van Het Firmament. Ze hopen dat Het Firmament ook een soort van informatiecentrum wordt waar ze inspiratie kunnen opdoen.

Er werd ook getoetst in hoeverre ze zich willen engageren om figurentheater een plaats te geven in de opleiding. Je kan dan wel van mening zijn dat figurentheater het verdient om aandacht te krijgen, maar daarom zet je nog niet de stap om het ook daadwerkelijk te introduceren in de eigen onderwijsinstelling. Een redelijk onbekend medium introduceren in het curriculum is immers een risico. Er moet een hele weg afgelegd worden voor het zover is en er is geen enkele garantie dat studenten het mee oppikken, dat geschikte docenten gevonden worden en dat ook het maakaspect zijn ingang vindt. Daarom waren de coördinatoren eerder afwijzend tegenover een snelle opname van figurentheater in het curriculum. Toch ontwikkelde zich in het gesprek een goodwill om figurentheater aan bod te laten komen. Een echte integratie vergt veel tijd en ervaring en de respondenten waren het erover eens dat een theatervorm die niet bekend is bij de studenten best eerst door de instelling zelf aangeboden wordt als kennismaking. Daarom zijn ze bereid om figurentheater te introduceren onder de vorm van een workshop, masterclass, werkweek of iets dergelijks, zonder te wachten op de vraag van de studenten.

Dan halen we gastdocenten naar hier die hen dan in contact brengen met iets wat ze totaal niet kennen, maar wat niet echt geïntegreerd wordt of kan worden in de opleiding. Als we het als module zouden aanbieden moeten we het ook integreren in de opleiding. Min of meer gestructureerd, terwijl in de introductieweek zou het meer iets los zijn.

Probleem is dat het weinig bekend is bij toekomstige theatermensen. Ze kennen het niet en daarom denken ze er niet aan. Maar een masterclass zie ik wel mogelijk om hun horizon te verruimen.

Zo'n initiatief is ook gemakkelijker te organiseren dan een aanpassing van het curriculum. Hoewel de beslissingsmechanismen voor de invulling van de opleiding bij de school zelf liggen, moet er een hele procedure gevolgd worden vooraleer figurentheater onderdeel zou kunnen uitmaken van het curriculum. Het ligt voor de hand dat de instellingen geen al te groot risico willen lopen en eerst willen onderzoeken hoe een korte introductievorm ervaren wordt.

Als de opleiding een vernieuwing doorvoert, worden ook steeds de nodige investeringen in kaart gebracht: niet zozeer de financiële inspanningen maar wel de moeite en energie om het georganiseerd te krijgen. Als de instellingen een beroep zouden kunnen doen op een organisatie die de know-how bezit om dat voor mekaar te krijgen, zouden ze daar dankbaar gebruik van maken. Het Firmament beschouwen ze in dat geval als een eerste aanspreekpunt.

Als we iets rond figurentheater zouden doen komen we zeker bij Het Firmament aankloppen.

5.3 Denkpistes aangereikt door de geïnterviewden

Op de vraag wat de belangrijkste oorzaak is van het ontbreken van figurentheater in de theateropleidingen antwoordden de ondervraagden dat figurentheater voor vele toekomstige of actieve acteurs een onbekende theatervorm is. Het is dus belangrijk om figurentheater eerst en vooral meer bekendheid te geven in de theaterwereld zelf.

5.3.1 Kennismaking: een eerste stap

Binnen de opleidingen moeten initiatieven genomen worden om figurentheater bekend te maken. Pas door ermee vertrouwd te geraken kan ook de appreciatie toenemen. De meeste opleidingen hebben ruimte om een project rond figurentheater op te starten. De coördinatoren denken dan in de eerste plaats aan een workshop, een masterclass of een introductiecursus. In het Lemmensinstituut zou het een plaats kunnen krijgen in de introductieweek waarin men de studenten laat proeven van iets dat tijdens de opleiding niet op een geïntegreerde manier aan bod komt. De instelling verkiest een initiatief op maat van de school dat na overleg met de coördinatoren van de opleiding nog aangepast kan worden. Als dit initiatief goed onthaald wordt, zou het op termijn misschien kunnen resulteren in een praktijkvak of module. Daar zou de student dan tijd en ruimte krijgen om een volledig project af te werken.

5.3.2 Stage en onderzoeksproject

Studenten die afstuderen als bachelor of master in de dramatische kunsten, vinden slechts sporadisch hun weg naar het figurentheater. De enkelingen die het deden kregen dikwijls de smaak te pakken tijdens hun stage in de master. Het is dus belangrijk om stageplaatsen bij figurentheatergezelschappen te creëren, zodat studenten de meerwaarde van een opleiding in figurentheater aan den lijve kunnen ondervinden. De kwaliteitseisen van de master zijn behoorlijk en vereisen niet alleen een artistieke benadering maar ook een onderzoeksaspect.

Op dit onderzoeksaspect kan ook ingespeeld worden door Het Firmament. Als landelijk expertisecentrum voor figurentheatererfgoed kan het zeker meewerken aan een aantal onderzoeksprojecten en zich zo verzekeren van een samenwerking met de theateropleidingen.

Dus ik kan me inbeelden dat je zo een onderzoeksproject waar je al met figurentheater zou werken, enerzijds tot uitdieping van kennis zou komen als tot uitbouw van vaardigheden. En van cross-over vaardigheden waar die dingen kunnen samen komen. Dat lijkt me interessant omdat het niet structureel moet indalen in een opleiding. Ik denk eigenlijk dat dat ook een piste zou zijn vanuit jullie meedenkend.

5.3.3 Jeugdtheater als springplank

Jeugdtheater komt aan bod in alle theateropleidingen. Een van de respondenten was zelfs verwonderd dat figurentheater al niet via deze weg was binnengedrongen. Het is een feit dat studenten die

jeugdtheater kiezen tijdens hun master, dat vaak doen dankzij de goede ervaringen tijdens het project 'jeugdtheater' in de bachelor.

Een jeugdproject op als module. Zodat ze echt ervaren wat jeugdtheater is. Een van de voorstellingen die we doen is altijd een voorstelling voor kinderen. Maar daar zijn nog nooit figuren of poppen aan te pas gekomen. Je merkt dat ze daar later in hun stagejaar makkelijker daar naar terug grijpen, daar actief naar op zoek gaan. Ze willen echt zo een voorstelling maken.

5.3.4 Een open en dynamisch (t)Huis voor figurentheater

De kans dat figurentheater aan bod komt in theateropleidingen hangt vaak van mensen en hun persoonlijke voorkeuren af. Docenten die zelf met figurentheater bezig zijn wekken door hun enthousiasme ongetwijfeld de belangstelling voor figurentheater. Er zouden dus ook initiatieven moeten komen om docenten te overtuigen van de mogelijkheden van figurentheater. Als ze veelvuldig geprikkeld worden door figurentheater en wat er allemaal gebeurt op dat vlak, zullen ze sneller de stap zetten om het beter te leren kennen en het door te geven aan de studenten. Een goed uitgebouwd (t)Huis voor figurentheater kan de uitstraling van figurentheater ongetwijfeld verbeteren. Als dit (t)Huis open staat voor docenten en studenten om daar figurentheater te kunnen ontdekken, zal het meer ter sprake komen in de theateropleidingen. Het Firmament is dan wel in volle ontplooiing, het heeft nog heel wat werk voor de boeg om de hele theaterwereld in Vlaanderen te bereiken.

5.3.5 Een zoektocht naar theatraaliteit

Er is in theaternmiddens ook een voortdurende discussie aan de gang over de grenzen van het medium. Het figurentheater moet daarop inspelen. De confrontatie acteur-figuur kan de theatrale spanning tot een hoogtepunt voeren. Door te experimenteren met dit gegeven blijft figurentheater ook voor jong talent en studenten drama aantrekkelijk en boeien. Zo creëert het kansen voor een betere overdracht en vernieuwing van het figurentheater via het onderwijs.

En op die manier hebben we ervaren: ok t'is een genre dat op zich kan blijven staan, maar er is toch veel affiniteit. Samenwerking, inspiratie of bevruchting is zeker mogelijk.

5.3.6 Kunsthumaniora, deeltijds kunstonderwijs, lerarenopleiding

Als studenten aan een theateropleiding beginnen, hebben ze meestal enkel een figurentheatervoorstelling voor kinderen gezien. Er zijn nochtans heel wat creaties die ook geschikt zijn voor een volwassen publiek. Een kennismaking met figurentheater in de theateropleidingen zou dan ook best gebeuren met een voorstelling die gericht is op een volwassen publiek.

In de kunsthumaniora's zitten heel wat potentiële dramastudenten. Het zou de moeite waard zijn om te onderzoeken hoe figurentheater op dit niveau aan bod kan komen. In Antwerpen gaat een voorbereidend jaar van start waarin de studenten geconfronteerd worden met theaterexpressie in de ruimste zin van het woord. In dat jaar wordt een module figurentheater voorzien. Studenten zullen dan

ook spontaan aan figurentheater denken bij een productie tijdens hun latere bachelor of master in de dramatische kunsten.

Tijdens een van de interviews werd verwezen naar de lerarenopleidingen voor kleuteronderwijs en lager onderwijs. Ook hierin zou het aanleren van bepaalde figurentheatertechnieken een belangrijke invloed kunnen hebben op jonge kinderen. Het zou waardevol zijn om te onderzoeken hoe deze overdracht gebeurt. Ook het deeltijds kunstonderwijs kan aan een dergelijk onderzoek onderworpen worden. Waarschijnlijk komt figurentheater daar maar in zeer beperkte mate aan bod, want de leerkrachten in het deeltijds kunstonderwijs worden gevormd in de instellingen die ook de opleiding drama aanbieden. Want ook in de lerarenopleiding van de opleidingen drama krijgt figurentheater geen plaats. Met de op til zijnde hervormingen in het deeltijds kunstonderwijs is het misschien wel mogelijk om figurentheater op lokaal niveau ingang te doen vinden in het curriculum.

5.3.7 Haalbaarheid van een specifieke opleiding tot figurentheaterspeler

Op de vraag of een samenwerking tussen de verschillende onderwijsinstellingen een specifieke opleiding als figurentheaterspeler zou mogelijk maken, werd sceptisch gereageerd. Een specifieke opleiding wordt als te beperkt ervaren voor een afzetmarkt als Vlaanderen.

Voor een vrij klein theaterlandschap weet ik niet of zo een specifieke opleiding toekomstkansen heeft of voldoende gaat kunnen zorgen voor tewerkstelling van die mensen. Enfin ik weet het niet, ik weet het niet, ik heb daar geen zicht op hé. Het lijkt me heel specifiek, alleen maar dat te doen. Ik weet ook niet of studenten daarvoor zouden gaan.

De instellingen hebben geen know-how over figurentheater en moeten beroep doen op spelers in het veld. Het is dus niet vanzelfsprekend zo'n opleiding volledig onder eigen hoede te nemen. Samenwerking tussen verschillende instellingen is op dit ogenblik onbestaande en lijkt ook in de nabije toekomst niet haalbaar. Er wordt wel gestreefd naar contacten, uitwisselingen en samenwerkingsverbanden met internationale instellingen.

De instellingen staan er ook weinig bij stil dat het werkveld nood heeft aan hun kennis-, praktijk- en vaardighedenonderwijs. In een maatschappij waar levenslang leren een voorwaarde is voor kwaliteit en innovatie, nemen ze heel weinig initiatieven om het werkveld op de hoogte te houden van nieuwe inzichten of vaardigheden.

6. Bevindingen geformuleerd op het 4^e Forum voor figurentheater

Het 4^e Forum voor figurentheater vond plaats op 5 april 2010 in erfgoedcentrum Lamot in Mechelen. Bijna honderd deelnemers bogen zich een dag lang over het thema 'opleiding'. Lezingen, gesprekken en optredens met deelnemers uit binnen- en buitenland schetsten vanuit verschillende invalshoeken een beeld van de opleidingsproblematiek in de figurentheatersector. Een uitgebreid verslag kan nagelezen worden op de website van Het Firmament.

Jacqueline van Leeuwen, stafmedewerker van FARO, Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed, schetste een beeld van het onderwijsbeleid van de Vlaamse overheid. De verschillende onderwijsgraden en beroepscompetenties staan daarbij centraal. De ontwikkeling of verwerving van competenties vormen de sleutel tot een betere afstemming van onderwijs op werkveld. Opleidingsonderdelen, cursussen en workshops, al dan niet geïntegreerd in een opleidingsrichting, zouden handig op dit systeem kunnen inspelen.

Astrid Griesbach van de Hochschule für Schauspielkunst 'Ernst Busch' uit Berlijn vindt dat traditionele kunstvormen moeten gekoppeld worden aan moderne theaterinzichten. Daarbij ligt de focus zowel op het beeldende als het dramatische aspect. Via interdisciplinaire projecten worden studenten klaargestoomd voor de culturele arbeidsmarkt. De combinatie van verbeelding, verantwoordelijkheid, oude technieken en moderne inzichten maken de afgestudeerde studenten tot bekwame en geëerde kunstenaars in het werkveld.

Vervolgens vond een debat plaats o.l.v. Ann Olaerts (Vlaams Theater Instituut), met in het panel Simon Allemeersch (theatermaker), Bob Selderslaghs (acteur/figurenspeler, coördinator lerarenopleiding drama Conservatorium Antwerpen), Karel Van Ransbeeck (Theater De Spiegel), Geert Kestens (coördinator opleiding drama Lemmensinstituut Leuven), Eliane Attinger (Feikes Huis, NL). De participanten beaamden dat op dit ogenblik figurentheater nauwelijks of niet aan bod komt tijdens de reguliere opleiding. Het tij kan keren door gemotiveerde en onbevooroordeelde docenten die inzien dat het uitbreiden van de basisvaardigheden naar figurentheater een vergroting van de theatrale mogelijkheden betekent voor de dramastudent. Men kan niet zomaar achteloos voorbijgaan aan de hybridisering die ook het theaterlandschap treft. Cross-over met andere kunstvormen betekent een boost voor de theatrale expressie. Het Firmament kan hier een sleutelrol spelen door het imago van figurentheater te verbeteren bij het publiek, door het uitwisselen van expertise, door het organiseren van opleidingsonderdelen, door een open huis te zijn voor docenten en studenten. Eliane Attinger vertelde over de vergeefse pogingen om een voltijdse professionele opleiding tot figurentheaterspeler op te zetten in Nederland. Het initiatief kwam moeilijk van de grond en moest na vier jaar opgegeven worden door een gebrek aan geschikte hoofddocenten. Volgens haar was een op zichzelf staande opleiding niet haalbaar voor Nederland. Achteraf gezien had samenwerking of integratie in toneelopleidingen meer slaagkansen gehad.

In de bijlage kan de transcriptie van het debat nagelezen worden.

7. Conclusie

In geen enkele opleiding drama is figurentheater geïntegreerd als vast onderdeel. In alle instellingen, behalve in het Conservatorium Antwerpen, komt het wel sporadisch aan bod tijdens praktijksessies. Er wordt dan beroep gedaan op externe gastdocenten omdat de kennis en vaardigheden voor figurentheater niet in huis aanwezig zijn. Nochtans stellen de respondenten dat figurentheater wel aandacht verdient in de opleiding. Ze willen daarbij niet expliciet wachten op de vraag van studenten maar zijn bereid hen een kennismaking aan te bieden onder de vorm van een workshop, masterclass, werkweek of iets dergelijks. Het Firmament kan hen daarbij helpen. Een uitzondering hierop vormt het Conservatorium Antwerpen dat een principiële keuze maakt door enkel teksttheater aan te bieden.

In de gesprekken kwamen verschillende denkpijpen naar voor om figurentheater een plaats te geven in het voortgezet theateronderwijs. Het best gebeurt dit volgens de opleidingscoördinatoren via tijdelijke initiatieven, zoals vb. workshops, die eventueel na een positieve evaluatie structureel ingebed kunnen worden in het curriculum. Het kennismakingsinitiatief kan via een kinder- of jongerenvoorstelling, maar toch moet ook de relevantie voor een volwassen publiek aangetoond worden. Daarnaast kan ook een geslaagde stage in de figurentheatersector een onmiskenbare aantrekkingskracht uitoefenen op studenten. Instellingen zijn voortdurend op zoek naar interessante onderzoeksprojecten voor masterstudenten. Ook figurentheater kan dienen als invalshoek voor zo'n onderzoeksproject. Als Het Firmament zijn rol als expertisecentrum ten volle uitspeelt, zal het een waardevolle en haast onmisbare partner zijn voor de opleidingen. Door het aanbieden van een netwerk van kwaliteitsvolle (gast)docenten en de voortdurende prikkeling van de opleidingscoördinatoren kan figurentheater op termijn wellicht een plaats verwerven binnen de dramaopleidingen. Een specifieke opleiding tot figurentheaterspeler lijkt niet haalbaar in Vlaanderen, maar internationale samenwerking maakt andere en grotere ambities mogelijk.

De focus moet niet enkel liggen op de voortgezette opleidingen waar een bachelor of master kan behaald worden. Ook andere onderwijsvormen spelen een rol in de overdracht van figurentheater: kunsthumaniora's, lerarenopleidingen voor kleuter- en lager onderwijs en het deeltijds kunstonderwijs. Het zou waardevol zijn om ook daar een beter beeld van te hebben. Verder leunt figurentheater door zijn materiële aspect ook dicht aan bij de beeldende kunsten. Kostuumontwerp, decorontwerp, audiovisuele kunsten en beeldende kunsten in het algemeen kunnen interessante cross-overs mogelijk maken. Ook met deze opleidingsvormen kunnen boeiende wisselwerkingen tot stand komen.

Een sterke wisselwerking tussen de opleidingen drama en het figurentheaterveld zou een verrijking zijn voor beide partijen. Figurentheater biedt een meerwaarde aan de theatrale zeggingskracht die in een voorstelling wordt nagestreefd. Anderzijds kunnen de inzichten, de praktijkervaringen, de didactiek van de opleidingen het figurentheater op weg helpen naar verdere vernieuwing en professionalisering.

Alle actoren die betrokken zijn bij een eventuele integratie van figurentheater in de theateropleidingen moeten vertrekken van de vraag "Waarom doen we dit?". Het antwoord klinkt voor alle partijen positief. Het biedt niet alleen een unieke kans, maar betekent tegelijkertijd een meerwaarde én een uitdaging voor alle belanghebbenden...

8. Aanbevelingen

Binnen de problematiek van figurentheater in theateropleidingen zijn er drie belangrijke actoren: de onderwijsinstellingen, Het Firmament en het figurentheaterveld. Voor elk van hen werden aanbevelingen geformuleerd voor een eventuele integratie van figurentheater in de opleidingen drama.

8.1 Aanbevelingen voor de theateropleidingen

De opleidingsverantwoordelijken bieden hun studenten de kans om met figurentheater kennis te maken.

Ze beschouwen figurentheater als een volwaardige theatervorm. Ze organiseren een kennismakingsworkshop of werkweek. Fysieke nabijheid met figuren/poppen/objecten is daarbij een absolute voorwaarde voor vertrouwdheid met het medium. Vaardigheden en positieve attitude kunnen slechts verworven worden door actieve participatie.

De opleidingsverantwoordelijken bieden hun studenten de kans om met figurentheater te experimenteren.

Ze onthalen voorstellen van studenten om figurentheater te betrekken in hun projecten positief en stimuleren waar nodig de mogelijkheden van figurentheater. Ze aanvaarden de mogelijkheid om stage te lopen of onderzoek te doen binnen het domein van figurentheater.

8.2 Aanbevelingen voor Het Firmament

Als landelijk expertisecentrum voor figurentheatererfgoed speelt Het Firmament een sleutelrol bij de integratie van figurentheater in het theateronderwijs. De meeste ondervraagde onderwijsinstellingen zijn bereid om tijdens de opleiding drama de studenten een kans te bieden om kennis te maken met figurentheater. Dat is een eerste stap. Een tweede stap is daadwerkelijk tijd, ruimte en kansen bieden tijdens de opleiding. Daarvoor is een actieve, anticiperende houding vereist. Veranderingsgezindheid is puur menselijk en kan beïnvloed worden door goede contacten met de instelling waar men verandering wil zien, door openheid, visie-ontwikkeling en communicatie. Een diplomatische en efficiënte benaderingswijze die met onderstaande aanbevelingen kan bevorderd worden.

Het Firmament onderhoudt goede contacten met de onderwijsverantwoordelijken van de instellingen.

Het Firmament beschouwt de opleidingscoördinatoren als prioritaire gesprekspartners en houdt hen op de hoogte van het reilen en zeilen in de figurentheaterwereld door bijvoorbeeld relevante nieuwsbrieven, e-mails, websites, publicaties in vakbladen, etc. te signaleren. Een goed contact is gebaseerd op wederzijdse kennis, vertrouwen en een gezamenlijke visie. Het Firmament benadrukt hierbij telkens opnieuw de nauwe verwantschap tussen theater en figurentheater. De finale doelstelling van de onderwijsinstellingen is het bereiken van theatraaliteit. Figurentheater is het medium bij uitstek om de magie van theatraaliteit zichtbaar te

maken. Door dit duidelijk te maken verhoog je de motivatie om studenten hiermee kennis te laten maken. Een goed contact met de onderwijsinstellingen veronderstelt overleg over wensen en mogelijkheden, inspraak bij voorstellen en bijsturingmogelijkheden binnen de aangeboden kennismakingsformule.

Het Firmament werkt een voorstel uit voor een introductieformule.

Op het einde van het academiejaar wordt contact opgenomen met de opleidingsverantwoordelijken en een voorstel gedaan voor een introductieformule. Deze module kan nog aangepast worden aan de mogelijkheden en wensen van de onderwijsinstelling op vlak van inhoud, duur en samenstelling. Een concreet voorstel heeft het voordeel dat men een basis heeft om te overleggen. Figurentheater introduceren wordt zo een tastbaar gegeven.

Het Firmament profileert zich als schakel tussen de sector van de figurentheaterspelers en de studenten in de theateropleidingen.

Aangezien uiteindelijk de overdracht van figurentheater als immaterieel erfgoed in handen ligt van de jonge generaties, is het noodzakelijk hen voortdurend attent te maken op deze theatervorm en hen te prikkelen om er nader kennis mee te maken. Het Firmament biedt nu reeds kwaliteitsvolle vorming aan starters, geïnteresseerden en vakmensen. Het bezit echter niet het monopolie. Elk theater of kunst-educatieve organisatie is vrij om een cursus te organiseren. Ook in het buitenland worden cursussen en opleidingen georganiseerd. Het Firmament ontwikkelt een gegevensbank over vormingsinitiatieven zodat geïnteresseerde studenten ook buiten hun theateropleiding een overzicht kunnen raadplegen en op eigen houtje een cursus volgen. Eenmaal de interesse gewekt, kan verder ingespeeld worden op de studenten in de uitbouw van het (t)Huis voor figurentheater. Nu Het Firmament een locatie heeft om het (t)Huis uit te bouwen in de middeleeuwse Brusselpoort in Mechelen wordt het project heel concreet. Daarbij moet het rekening houden met het doelpubliek van geïnteresseerde studenten. Als binnen dat (t)Huis informatie, boeken, videobeelden en archief toegankelijk zijn, zal dat motiverend werken. Ook uitgebouwde uitleenfaciliteiten van figuren en materiaal stimuleren allerhande creatieve initiatieven.

Het Firmament doet voorstellen aan de onderwijsinstellingen over mogelijke onderzoeksprojecten op gebied van figurentheater.

De academisering van het hoger onderwijs biedt kansen en middelen voor wetenschappelijk onderzoek. Het is niet altijd evident voor de hogescholen om geschikte en nuttige onderzoeksprojecten te vinden. Relevante items zullen ze daarom dankbaar oppikken.

Het Firmament breidt zijn onderzoek uit naar de noden en behoeften van kunsthumaniora, lerarenopleiding, DKO...

In het besef dat de vrijwaring van de overdracht van figurentheater als immaterieel erfgoed via geïnteresseerde jongeren passeert, moeten de aanbevelingen uitgebreid worden naar de lerarenopleidingen, kunsthumaniora's, opleidingen beeldende kunsten, DKO's, etc. In een aftoetsend gesprek met de lerarenopleiding (kleuterschool en lagere school van de Karel de

Grote-Hogeschool) bleek er een reële nood aan geschikte lesgevers om goede speltechnieken aan te leren. Hiervoor werden Jill Schoonvliet, docent taal in de lerarenopleiding kleuteronderwijs, en Dirk Van der Beken, docent taal en verantwoordelijke van de lerarenopleiding lager onderwijs, geïnterviewd. De inhoud van deze interviews kan een aanzet zijn voor verder onderzoek die de noden en behoeften kunnen specificeren.

Het Firmament moedigt de figurentheatersector aan om competentieprofielen vast te leggen.

Competentieprofielen zijn een omschrijving van competenties die nodig zijn om een bepaalde rol te vervullen in het werkveld. Als het duidelijk is wat men moet kennen en kunnen om het beroep van figurentheatermaker/speler uit te voeren, kunnen de opleidingen hun opleidingsprofielen daar op afstemmen. Beroepscompetenties zijn de sleutel om in dialoog te gaan met het onderwijs. Met een uitgewerkt systeem van competentieprofielen zal een speler die bepaalde competenties langs andere kanalen verworven heeft dan via het reguliere onderwijs in de toekomst op evenwaardige erkenning kunnen rekenen.

8.3 Aanbevelingen voor de figurentheatergezelschappen

Figurentheatergezelschappen die willen instappen in een kennismakingsinitiatief voor studenten uit de dramaopleidingen, laten dit weten aan Het Firmament.

Het opzetten van een specifiek vormingsaanbod voor studenten uit de dramaopleidingen wordt best gegroepeerd in een pakket waarover eenduidig wordt gecommuniceerd door Het Firmament. Een versnipperd aanbod kan de onderwijsinstellingen doen afhaken. Hun openheid naar figurentheater kan omslaan in weerstand door heterogeniteit in de kwaliteit en de aard van het aanbod. De beste spreekbuis voor de sector van het figurentheater is Het Firmament omdat het een overzicht heeft van het aanbod en een breed internationaal netwerk. De communicatie tussen de sector en de onderwijsinstellingen gebeurt bij voorkeur via Het Firmament.

Figurentheaters die cursussen/workshops organiseren, kondigen duidelijk aan voor welke doelgroepen deze bestemd zijn.

Als de figurentheatersector een kwalitatief vormingsaanbod wil aanbieden moet het zichzelf bepaalde eisen opleggen. Er bestaan gezelschappen die workshops en cursussen aanbieden. Dikwijls is daarbij de richtsnoer: "hoe meer inschrijvingen, hoe meer inkomsten". Dit wekt soms teleurstelling op bij cursisten omdat de cursus niet altijd beantwoordt aan hun niveau. Wie vorming aanbiedt moet geresponsabiliseerd worden om in alle eerlijkheid de doelstelling en doelgroep bekend te maken. Studenten van de theateropleidingen kunnen dan inschatten wat op hun maat gemaakt is.

Figurentheaters verlenen faciliteiten aan studenten drama die een voorstelling willen bijwonen.

Korting bij tickets, verloting van gratis tickets en dergelijke meer lokken studenten naar voorstellingen. Dat is de beste manier om kennis te maken met figurentheater. Bij voorkeur worden voorstellingen gepromoot die afwijken van de vooroordelen die het grote publiek heeft

over figurentheater: "het is voor kinderen, er is weinig diepgang, iedereen kan met figuren spelen". De bedoeling is dat dramastudenten onder de indruk zijn en inzien dat figurentheater een resem nieuwe mogelijkheden biedt.

BIJLAGEN

1. Vragenlijst interviews

1. Vindt u dat figurentheater aandacht verdient in een theateropleiding? Waarom (niet)?
2. Heeft figurentheater de laatste jaren aandacht gekregen binnen de opleidingen van deze onderwijsinstelling? Zo ja: in welke mate? In welk onderdeel?
3. Hebben andere deeldisciplines zoals jeugdtheater, verteltheater, muziektheater... aandacht gekregen binnen de opleiding drama? Indien ja: welke initiatieven zijn er genomen?
4. Waarom denkt u dat er weinig afgestudeerden in het figurentheater terecht komen? Te verschillend? Niet gekend? Niet gewaardeerd?...?
5. Organiseren jullie soms cursussen voor afgestudeerden? (vb. navormingscursus, zomercursus, workshop) Indien ja:
 - 5a. Zijn die activiteiten beperkt tot afgestudeerden van jullie instelling?
 - 5b. Werken jullie met gastdocenten?
6. Je kan op verschillende manieren binnen een opleiding aandacht schenken aan figurentheater. Wat denkt u dat haalbaar is in deze instelling? Kan u in de tweede kolom een cijfer geven van 1 tot 5 volgens volgende waardeschaal?

5= zeer haalbaar en gewenst, 4= haalbaar en gewenst, 3= haalbaar maar twijfel over de belangstelling, 2= haalbaar maar niet gewenst, 1= niet haalbaar

Lezing met gefilmd en tastbaar materiaal	
Workshop (vb. werkweek)	
Keuzevak, in welk opleidingsonderdeel?	
Een samenwerkingsverband tussen verschillende instellingen om een opleiding figurentheaterspeler in te richten	

7. Kende u de werking van Het Firmament voor u gecontacteerd werd om deel te nemen aan dit onderzoek?

2. Transcriptie debat - 4^e Forum voor figurentheater (5 april 2010)

Figurentheater in de bestaande theateropleidingen

Debat o.l.v. Ann Olaerts (Vlaams Theater Instituut)

Met Simon Allemeersch (theatermaker), Bob Selderslaghs (acteur/figurenspeler, coördinator lerarenopleiding drama Koninklijk Conservatorium Antwerpen), Karel Van Ransbeeck (Theater De Spiegel), Geert Kestens (coördinator opleiding drama Lemmensinstituut Leuven) en Eliane Attinger (Feikes Huis, NL)

Libelia De Splenter: Welkom terug iedereen. Ik hoop dat het eten gesmaakt heeft en dat jullie ook hebben kunnen genieten van onze nieuwe locatie, de nieuwe locatie van het Firmament in de Brusselpoort. Om het eten goed te laten verteren gaan we nu een debat voeren. Het Firmament heeft vorig jaar een onderzoek van drie jaar afgerond waaruit o.a. blijkt dat er nood is aan een degelijke opleiding. Een degelijke opleiding tot poppenspeler tot figurentheatermaker. En dat brengt ons meteen tot de invalshoek van het debat. Want kan figurentheater eigenlijk wel een plaats krijgen in de bestaande theateropleidingen in het hoger onderwijs en hoe zou dat dan moeten gebeuren? Daarvoor hebben we een reeks boeiende mensen uitgenodigd, mensen met een mening hopen wij toch. De eerste is Bob Selderslaghs. Bob is acteur/figurenspeler, maar hij is ook coördinator van de lerarenopleiding drama aan het Koninklijk Conservatorium van Antwerpen. Bob kom er alvast bij. Dan is er Simon Allemeersch, theatermaker. Kom er ook maar bij. Karel Van Ransbeeck die de algemene leiding heeft van Theater De Spiegel. Geert Kestens, coördinator van de opleiding drama aan het Lemmensinstituut in Leuven. En ten slotte is er ook Eliane Attinger van Feikes Huis in Nederland. Zij heeft daar de artistieke leiding van het productiehuis voor poppen- en figurentheater.

En bij een debat hoort ook een moderator uiteraard. En daarvoor hebben we Ann Olaerts uitgenodigd van het Vlaams Theater Instituut. Ann die hier zit, is directeur van het Vlaams Theater Instituut. Ik hoop dat het een heel boeiend debat wordt. Ann aan jou het woord.

Ann Olaerts : We gaan ons best doen hé. Naar aanleiding van het haalbaarheidsonderzoek van Het Firmament is natuurlijk ook de problematiek van de opleidingen naar boven gekomen. En om daar wat verder op in te gaan heeft het Firmament Katrien Cerulus gevraagd om toch wat dieper in te gaan op de situatie van de opleidingen vandaag in Vlaanderen en dan vooral specifiek met betrekking tot het figurentheater binnen die opleidingen. Zij heeft een aantal interviews afgenomen met opleidingsverantwoordelijken binnen de vier dramaopleidingen in Vlaanderen in het Rits, in het Conservatorium van Antwerpen, het KASK (maar Sam Bogaerts van de Dramaopleiding van Gent en het KASK werken sinds kort zeer intiem samen en dat is natuurlijk meegenomen) en het Lemmensinstituut van Leuven waarvan we gelukkig ook Geert hier in onze rangen hebben.

De resultaten van dat onderzoek zijn ondertussen verzameld en die zullen neem ik aan, ook snel publiek worden gemaakt maar we hebben alvast de kans om een beetje dieper in te gaan op een aantal zaken die in dat onderzoek naar boven zijn gekomen. Als ik heel kort door de bocht mag gaan en het onderzoek even mag samenvatten dan is de vaststelling, maar dat wisten jullie al allemaal, dat er geen structurele aandacht is voor figurentheater in de opleidingen. Dat er weliswaar een openheid is, er is belangstelling binnen de opleiding om daar misschien toch iets aan te doen. "Wat", dat is nog niet helemaal duidelijk. Uit het onderzoek blijkt ook dat een specifieke opleiding voor figurentheater toch niet echt haalbaar wordt geacht en misschien ook niet wensbaar. Maar men ziet tegelijkertijd ook wel wat mogelijkheden in samenwerking. Samenwerking zowel met andere opleidingen dus niet stricto sensu theateropleidingen maar bv. kunsthumaniora, deeltijds kunstonderwijs in Vlaanderen, de lerarenopleiding zeg ik nu maar even. Daar komen we zo dadelijk op terug. Maar ook samenwerking met het werkveld zou toch een interessante piste

kunnen zijn tussen het werkveld en de opleidingen om iets aan die toch wat gebrekkige aandacht voor het figurentheater te doen. En met deze conclusies wil ik eigenlijk het debat openen met de vijf sprekers die al aan jullie zijn voorgesteld. Ik wil uit beleefdheid toch mijn eerste vraag richten aan de vrouw in ons midden. We zijn toch al met twee dat is al niet slecht en ook omdat het een buitenlandse gast is leek het me leuk om aan jou de eerste vraag te stellen Eliane.

Zou je heel kort iets willen zeggen over wat het betekent “een landelijk productiehuis te zijn voor poppen- en figurentheater”. Want dat is iets wat wij hier in Vlaanderen niet kennen of misschien een beetje kennen maar helemaal niet hebben.

Eliane : Ja, graag. Ik denk wel dat jullie het hebben in de kunstcentra heb ik begrepen. Het productiehuis in Nederland, zo heten ze gewoon, is een fenomeen dat nog geen twintig jaar bestaat op allerlei terreinen. Dus toneel, dans, mime, muziektheater en de jongste, kleinste is het poppenproductiehuis en dat doen wij bij Pik Makers: een opleiding dus na een kunstvakopleiding. Ze kunnen bij ons hun plannen realiseren onder begeleiding. Dat betekent dat wij per jaar één tot twee producties kunnen maken en daarnaast doen we nog een paar andere kleine dingen, maar het voornaamste is producties begeleiden zodat de mensen leren hoe dat allemaal moet en hopelijk na drie à vier jaar, (dat is de theorie) rijp zijn om naar gezelschappen door te stromen. Dat is op poppentheatergebied, ik zeg poppentheater bij ons, hier is het figurentheater. Alhoewel lastig want er zijn niet zoveel gezelschappen of ze worden geacht zover te zijn dat ze een eigen gezelschap kunnen oprichten en weten hoe dat allemaal moet. Dus dat is in het kort wat we doen.

Ann: Ja, in de informatie die ik kreeg van Het Firmament las ik ergens dat jij ook zei dat het debat over aandacht voor figurentheater binnen de opleidingen, dat dat ook een heikel thema is in Nederland. Dat het ook een brandend thema is. Kan je ons daar wat meer over vertellen? Is het niet beter gesteld in Nederland?

Eliane : Helaas neen, het is een brandend thema al heel lang moet ik zeggen. Ik kom zelf uit Zwitserland en sinds '83 leef en werk ik in Nederland en sinds ik daar zit, is het een thema binnen de poppentheaterwereld van moeten we een opleiding, moeten we geen opleiding, deze paradox is er altijd geweest. Maar de ene hoek van het veld zegt : “Poppentheater kun je niet leren, daar moet je mee geboren worden” en dat is het dan zo ongeveer en dat kun je wel in de praktijk ontwikkelen dat is het beste. Zegt de andere kant een poppenspeler moet alles kunnen, je moet weten van spel, dramaturgie, theorie maar zo veel dat het bijna niet in een opleiding past. En op dat traject is er een en ander gebeurd in Nederland. In de jaren '80 was ik betrokken bij een werkgroep van het theaterinstituut toen nog het NTAI. Er is een curriculum echt op papier gezet samen met het werkveld. Dat curriculum is later aan de theaterschool in Amsterdam aangeboden en is ook opgepakt: er is een opleiding gekomen, die heet de opleiding “objecttheater”. Die begon ergens in '88. Er was een gewone sollicitatieprocedure voor een hoofddocent die dat dan artistiek moest trekken en er was eigenlijk niemand uit Nederland die dat toen wilde doen of kon doen en dat is uiteindelijk een meneer uit Berlijn geworden. Dat was aan de ene kant heel erg fijn, aan de andere kant leidde dat toch tot enorme problemen en is kortom die opleiding na vier jaar weer stopgezet. Dus dat is onze ervaring met de opleidingen. Het streven was dus wel om het bij een HBO een kunstvakonderwijs te plaatsen. Sindsdien is het eigenlijk weer de discussie die blijft. Er is nog steeds niets, dit betekent dat de poppenspelers in Nederland het moeten doen met workshops of het moeten leren in de praktijk bij een andere poppenspeler waardoor de gezelschappen in Feikes Huis inmiddels klagen over de instroom. We hebben geen goeie mensen. Mensen komen uit een toneelopleiding of dansopleiding, mimeopleiding en moeten het specifieke dat ze nodig hebben voor een goeie poppenspeler of poppentheatermaker te zijn eigenlijk nog leren.

Ann : Wat is jouw mening over dit thema? Wat vindt jij dat er zou moeten gebeuren?

Eliane : Ik denk dat één of andere HBO, wij hebben in Nederland zes toneelopleidingen, het lijkt me dat één ervan het kan oppikken.

Ann : Eén van de bestaande opleidingen?

Eliane : Eén van de bestaande opleidingen ja. Want ik denk dat het niet echt haalbaar is, ook voor het kleine veld (want het is geen groot veld) om daar een aparte vierjarige opleiding voor gedaan te krijgen.

Ann : Is dat haalbaar? Zou je het wenselijk vinden?

Eliane : Ik denk wenselijk alleen in de vorm zoals we het kennen uit Berlijn of uit Stuttgart, dat het geïntegreerd is in een toneelopleiding.

Ann : O.K. Goed, ik ga even over naar Bob. Jij coördineert de lerarenopleiding bij Artesis, het Conservatorium van Antwerpen maar je ziet wel wat er in de dramaopleiding ongeveer gebeurt?

Bob : Ja.

Ann : Wat is de situatie? Kan je daar iets over zeggen?

Bob : Ik denk dat er in de basisopleidingen drama, dus dat is acteren, woordkunst en kleinkunst, in Antwerpen, dat die zelf absoluut geen vragende partij zijn om figurentheater op een of andere manier mee in hun opleiding te laten integreren. We hebben dat ook gemerkt met de dame die dat onderzoek gedaan heeft, er was eigenlijk zelfs geen interesse om er een gesprek mee aan te gaan. Dit is niet onze doelstelling, dit is niet onze corebusiness, daar gaan we ons niet mee bezighouden.

Karel: Dat is wel heel gek hé?

Bijvoorbeeld in Artesis Antwerpen heb je de kostuumafdeling, heb je theaterkostuums en heb je die op verschillende niveaus en daar studeren een aantal mensen met figurentheater af.

Ann : En wat is jouw mening daarover?

Bob: Het heeft met verschillende zaken te maken volgens mij. Er is ten eerste “onbekend is onbemind”. Ik denk dat als ik met collega-coördinatoren spreek over die basisopleiding dan blijft figurentheater ook zoiets dat ze beschouwen volgens mij, als een randfenomeen, als iets waar ze weinig aandacht aan hoeven te besteden en dat heeft te maken met het feit dat ze het ook gewoon niet kennen. Ik sprak een paar weken geleden in Antwerpen met de Kunsthumaniora, dat is weer een andere opleiding, woordkunst drama, een voorbereidend jaar op kunstonderwijs en daarin zouden we wel een module figurentheater kunnen invoeren.

Ann: Daar wil ik straks nog op terugkomen. Ik wil nu even bij de situatie blijven.

Bob: Ja maar als ik daar dan over spreek met mijn collega-coördinatoren op het conservatorium dan reageren die onmiddellijk van wat ga je daar doen, hoe lang ga je dan... Er is het idee van hoe krijg je vier weken gevuld met lessen over figurentheater enz... Dus dat is voor mij een heel duidelijk signaal dat ze het

niet kennen en niet weten wat het kan inhouden en wat je er allemaal mee kan doen enz... Ik denk dat dat een belangrijk onderdeel is: onbekend is onbemind. Een ander aspect is dat men denk ik een beetje schrik heeft voor een soort versplintering. Onze hoofdbusiness is acteren en acteren voor theater en daar willen wij ons op richten en dat is iets dat ja, wil dat dan zeggen dat we ook nog mime er gaan bijdoen en moeten we ook nog... waardoor het dan een beetje gaat versplinteren.

Ann: O.K. We gaan daar zo dadelijk op terugkomen. Even over naar Simon, theatermaker. Waar is jouw fascinatie voor figuren, voor materialen vandaan gekomen?

Simon *[wegens technische problemen zijn de tussenkomsten van Simon Allemeersch niet overal goed geregistreerd]*: Het is een verhaal dat je lang kan vertellen en een verhaal dat je heel kort kan vertellen. Halverwege is dat ik in een school terecht kwam en geconfronteerd werd met één bepaalde manier van werken die vooral op...??? gebaseerd was en die ook altijd ging met een soort psychologie van de acteur, een psychologie van de regie. Er waren grofweg tien stappen die je moest doen om een voorstelling te hebben. Die stappen waren duidelijk genoemd maar ze waren er niet. Je moest goede acteurs kiezen een goede tekst, goede inhoud, enz...
De laatste twee dagen kon je dan licht inhangen...???

Ann: Dan ga ik mijn vraag even anders stellen. Jij hebt aan het Rits gestudeerd in Brussel waar op zich ook geen specifieke aandacht voor figurentheater is. Er zijn geen speciale modules of speciale lessenreeksen om zo maar iets te noemen. Maar het heeft jou niet belet om toch al een aantal heel mooie voorstellingen te maken. Heb je dat gemist in het Rits dat er eigenlijk geen aandacht is voor figurentheater?

Simon *[wegens technische problemen zijn de tussenkomsten van Simon Allemeersch niet overal goed geregistreerd]*: Ja je mist wel iets... ??? maar gemis en frustratie geeft wel een heel goed debat, dus denk ik wel dat het nu goed is om te zeggen dat er absoluut geen aandacht zou mogen zijn aan de opleiding voor figurentheater, geen tijd ook en dat elke richting daar naartoe tegengehouden zou moeten worden. Er is iets vreemds met theateropleiding in die zin dat het eigenlijk...??? ik leef in de luxe om zelf geen theateropleiding te moeten leiden. De beste momenten in de opleiding zijn die momenten waarbij je individueel je eigen meester gezocht hebt en die liggen dan bijna altijd buiten de opleiding. Het is misschien een heel goed idee om iedere keer het bord van de opleiding in het oog te houden en mensen zo goed mogelijk ook door te verwijzen naar mensen buiten de opleiding en altijd eigenlijk buiten de opleiding te denken. Er is iets ongelooflijk aantrekkelijk aan iets dat je niet op poten krijgt.

Ann: Nu het Rits speelt daar ook een beetje op in omdat er een soort confrontatiemodel aan de grondslag van de opleiding ligt. Dus dat zij je als student eigenlijk voortdurend confronteren met obstakels. Is dat eigenlijk een andere manier om hetzelfde te zeggen wat jij nu zegt? Dus zij dagen u eigenlijk ook een beetje uit. Ik vraag het omdat wij natuurlijk in Vlaanderen een hele traditie achter de rug hebben dat makers spelers zijn en spelers makers, dus dat men dat toch zo dicht mogelijk op elkaar legt maar waar ook een aantal vragen bij te stellen zijn zowel aan de ene kant dat wat spelers betreft door het feit dan men iedereen te veel richting maker stuurt dus dat iedereen moet kunnen maken etc. dat er daardoor een aantal technische vaardigheden van acteurs van acteren een beetje in de kou zijn blijven staan. Ik hoor jou nu zeggen dat het toch wel interessant is, en ik heb ook wel begrepen dat het Rits terug die richting uitgaat, dat het toch interessant zou zijn om een onderscheid te maken tussen de maker en speler en allicht geldt dat evengoed voor iemand die met figurentheater bezig is als voor acteren alleen.

Simon: Je merkt zelf dat je als maker na al die jaren automatisch verlangt naar een samenwerking met een acteur die over lijf en leden beschikt, die over een stem beschikt, die niet bang is om terug nieuwe technieken te verwerven en die daar een zeker vertrouwen een zekere basis in gevonden heeft. En dat ruikt heel sterk naar een goeie acteeropleiding.

Ann: Goed. Geert, in Leuven is het ook triestig gesteld schijnt met het figurentheater of zien we dat verkeerd?

Geert: Je ziet dat helemaal juist. Ja er is niet zoiets als een specifieke module figurentheater in onze opleiding. Wij werken wel met modules maar die zijn in de eerste jaren eigenlijk vooral gericht op het verwerven van die basisvaardigheden spelen en maken en in die basisvaardigheden hebben wij voorlopig geen aandacht voor figurentheater.

Ann: En hoe is dat zo gekomen?

Geert: Ik denk dat we steeds van onderuit denken wat is er nodig om op te bouwen. Je begint vanuit werkelijk basisingrediënten zoals spelen, improvisatorisch spelen met tekst, spelen met repertoiretekst. Je bouwt het op en je gaat interactie naar het publiek inbouwen, monologen aanbrengen, dialogen, je krijgt op die manier een curriculum dat je samenstelt wat moet garanderen dat die basis er is. Nu wat we wel ondervinden is dat het in ons denkpatroon gegroeid is de laatste jaren dat wij zeggen o.k. na die basisvaardigheid onder de knie gekregen te hebben moet de student eigenlijk zijn eigen profiel gaan ontwikkelen in het landschap. De idee van uniforme acteurs te maken die een bepaalde stijl hebben waarvan je zou kunnen zeggen ja dat is een Lemmens- student was ons niet eens vreemd. We willen eigenlijk gaan voor het idee dat een student in zijn latere jaren van zijn opleiding, een eigen weg kan inslaan die hij kiest en waar hij zich in wil profileren. Waarin hij eigenlijk ook iets nieuws kan gaan ontdekken. En ik denk dat daar wel ruimte is voor het figurentheater of een kennismaking met het figurentheater.

Ann: Maar dan leg je eigenlijk de verantwoordelijkheid bij de student. Als er bij de studenten interesse is voor het figurentheater in een master dan zou de opleiding daar eventueel iets aan doen.

Geert: Ik denk dat de interesse noodzakelijk is om er te kunnen op doorgaan omdat je daardoor iets goed gaat afleveren, omdat je de feeling ervoor hebt. Nu natuurlijk, je kan zeggen hoe kan je van een student ooit te weten komen of hij die feeling ervoor heeft. Dat is wat we nu doen in een derde jaar o.k. jongens, meisjes, ik stel voor volgend jaar moet je stage gaan doen en verken het landschap. Waar zou je dat willen doen? En op dat moment pas wordt eigenlijk het hele landschap in kaart gebracht. Er zijn in het verleden op die manier een paar stageprojecten tot stand gekomen eigenlijk, waar een student specifiek één keer met Froe Froe en een paar keer met DE MAAN heeft samengewerkt tijdens een stage. In die zin is dat een natuurlijke evolutie geweest.

Ann: Denk je zelf dat de opleiding in de toekomst zelf meer moeite zou kunnen doen om het figurentheater iets meer onder de aandacht te brengen of vind je dat de manier waarop jullie nu werken of het inspelen op individuele interesses van de studenten, dat dat werkt en dat dit volgens jou de beste weg is?

Geert: Ik denk dat we er meer voor zouden kunnen doen. Ik merk het bijvoorbeeld aan het jeugdtheater. Er is bij ons op school een docent die erg veel werkt in die branche. Die brengt vanzelf eigenlijk de interesse mee en de fascinatie bij de studenten om daar dan iets mee te gaan doen.

Het hangt toch vaak van de persoonlijke energieën af eigenlijk, en ik denk ook dat het onze taak een beetje is om toch wel in de loop van de opleiding studenten in aanraking te brengen op een of andere manier. Eventueel al is het maar op receptieve manier, door naar voorstellingen te gaan kijken. Om gewoon die werkstijl te leren kennen in onze variëteit waardoor de student dan effectief met meer kennis van zaken de keuze kan maken in het masterjaar en zeggen dat wil ik nu echt wel verder exploreren.

Ann: Het wordt in het verslag opgenomen.

Karel, jij bent naar het buitenland moeten gaan om jouw opleiding te krijgen?

Karel: Ja, dat klopt. Ik heb een deel hier aan de avondacademie gedaan. Ik heb dan een aantal workshops gevolgd en dan ben ik, na een kunsthumaniora plastische, uiteindelijk naar Budapest vertrokken, waar men eigenlijk dus een soort beroepshogeschoolopleiding gaf. Dus men rekruteerde mensen in een opleiding om te komen werken in hun theater. Ik spreek nog van voor de val van de muur, dus dat gaat over een theater van 300 mensen met ongeveer 7 equipes, 8 vaste regisseurs enz. . . . Dus men had af en toe jong bloed nodig en dan richtte men een opleiding in, en die opleiding heb ik dan een jaar als vrije student gevolgd. Ik heb mij dan ook geworpen in het culturele bad van Budapest.

Ann: Dus jij hebt je vak eigenlijk geleerd door een combinatie van deels die opleiding te volgen en deels dan meteen ook concreet in de praktijk te staan.

Karel: Het is natuurlijk zo, ik heb mijn opleiding ook een heel groot stuk van mijn vader geleerd. Ik ben opgegroeid in een gezelschap dat in '65 is opgericht en ik ben van '63, dus ik heb eigenlijk die beide dingen meegemaakt. Ik ben naar een opleiding gegaan omdat ik toen ook meer behoefte had om laat ons zeggen in een cocon gestoken te worden die concreter of sneller een aantal dingen meegaf dan de jarenlange ervaring die ik toen al opgebouwd had.

Ann: Nu ben je zelf artistiek leider. Dan neem ik aan dat je regelmatig audities doet en naar acteurs toegaat?

Karel: Nu ik wil dat ook nog wat opengooien want ze spreken hier altijd van de dramaopleidingen. Wij hebben vooral behoefte aan muzikanten omdat wij specifiek met muziektheater bezig zijn. Hetzelfde met plastische mensen, ik denk dat er veel betere manipulators te vinden zijn binnen het plastische gegeven. En ik zie dat ook, wij rekruteren vaak ook mensen uit de academie in Gent, bv. zinnatiefilm, dus mensen die eigenlijk veel meer met beeld bezig zijn dan met die acteursopleiding. Ik sprak daarjuist ook over de kostuumafdeling in Antwerpen, dus vaak vinden we daar veel interessantere mensen, sorry dat ik dat zo zeg, dan de mensen uit een acteursopleiding, zij missen dan natuurlijk ook weer wat.

Ann: Als mensen bij jou een auditie komen doen, wat mis jij het meeste bij hen?

Karel: Wel ik mis een groot stuk podiumervaring natuurlijk en uiteraard, wij werken heel weinig met tekst, dus in die zin ben ik niet 'zo goed een tekst of gezegd krijgend' fanaat, dus op dat vlak voor ons is het dan vooral dat muzikale aspect dat we kwijt zijn. Dus ik vroeg me daarjuist ook af, u hebt het over die basis die we dan geven, is dan bv. spelen met het object geen basisvereiste die ook iemand in de podiumkunsten zou moeten kunnen? Is spelen met muziek ook geen basisvereiste die je binnen die basisopleiding zou moeten krijgen? Dus ik vind het ook moeilijk om te zeggen dat we dit moeten linken aan één bepaalde opleiding. Ik ben dan veel meer te vinden voor het idee van en naar de praktijk te richten want, inderdaad, wij leiden iedere keer weer mensen op. Bijvoorbeeld voor een productie als Bramborry hebben we drie saxofonisten. We hebben

die mensen geauditioneerd in een kinderdagverblijf en we zijn daar anderhalf jaar mee aan het werk geweest. Maar we bieden die mensen ook wel drie jaar tournee, dus ik bedoel maar het is ook niet zo dat, we begeleiden eigenlijk die artiesten na hun opleiding tot iets verder. We zijn nu bezig met iemand uit het Lemmensinstituut maar dan uit de muzikafdeling. Het verwondert mij dan ook bij jullie dat er daar misschien meer zou kunnen samengewerkt worden.

Ann: Ik ga even terug naar Nederland. Het is interessant die basis die je als acteur moet hebben. Wat vindt je van zijn opmerking dat in die basis eigenlijk evengoed kennis of ervaring met muziek of met objecten zou moeten zitten of andere?

Eliane: Ja ik herken de wens. Ik denk alleen dan krijgen jullie het oeverloze. En je kunt gewoon niet alles. Dus het lijkt me heel fijn om ergens te beginnen en om pragmatisch te zijn omdat er al zo lang over gesproken wordt. Er is trouwens in Nederland een beginnertje gemaakt, niet op het niveau van HWO maar door een vereniging van poppenspelers in Nederland. Die hebben een opleidingsproject van nu een jaar geloof ik, dat loopt nu en dat is met een aparte subsidie voor één jaar toegekend. En er wordt geprobeerd om een soort curriculum te ontwikkelen. En daar gaan mensen naartoe die vanuit verschillende hoeken komen, vanuit schrijversopleidingen zie ik hier staan van Utrecht, maar andere ook weer vanuit de praktijk al een paar jaren. Dus de leeftijden verschillen en wat het wordt weten we nog niet.

Ann: Wat zou je dan doen op zo een HWO opleiding. Wat voor curriculum zou het moeten zijn.

Eliane: Dus op zich zijn het fijne laboratoria om er achter te komen wat je dan wilt. Want het klopt wat jij zegt uit beeldende kunst komen interessante mensen. Uit de nieuwe media komen superinteressante mensen. Maar dat geldt voor de kunsten in mijn opinie in het algemeen. Dus ook in toneel, ook in mime en ook in de dans heb je die hybride vormen steeds meer. Invloeden vanuit overal zeg maar. En ik begrijp het soms een beetje; met te leren schrijven moet je toch ergens leren hoe schrijf je een A een B of een C om een beetje met elkaar te communiceren. Dus er moet ergens gelegenheid zijn om poppenregisseurs te maken. Maken is een andere tak van de sport dan het spelen, dat die ergens die basis dat ABC leren voordat ze ergens ermee kunnen gaan spelen. Ik denk, een opleiding is nog voor een andere reden belangrijk en dat is het socialiseren van die kunstenaar, dat die in contact komt met andere mensen die ook die kant uit willen. Je leert met elkaar debatteren, je leert kritiek nemen en geven en al die dingen heb je niet als je die allemaal in je eentje bij elkaar moet sprokkelen. Waar het dan precies is, welk toneel of theater... de richting die daar aan de grondslag ligt.

Ann: Geert voel jij je aangesproken door Karel als hij zegt van ja die basis akkoord, maar waarom zit er dan daar geen aandacht voor muziek in of voor werken met objecten.

Karel: Ik denk dat in een dramaopleiding je altijd vertrekt van het instrument dat de speler zelf heeft en alle aandacht gaat daar naartoe, naar het lichaam, naar de stem, naar de techniciteit in feite. Als wij muziek introduceren in ons curriculum dan is het eigenlijk de zangstem, want die vertrekt vanuit de speler en van zijn lichamelijke die stem te maken, en draagt dus eigenlijk ook bij tot die basisvaardigheid. Als je dan vraagt om er een object bij te betrekken dan is het eigenlijk een totaal andere invalshoek omdat die niet vertrekt van het eigen instrument.

Karel : De ruimte waarin je loopt is ook een object hé. Zo zie ik dat. Ik bedoel het gaat dan eigenlijk over "hoe beweeg je in een ruimte". Hoe ga je daar mee om. Hoe laat je een toeschouwer die ruimte proeven?

En wat voor betekenis krijgt die ruimte dan binnen wat je wilt vertellen. En dat is veel belangrijker, denk ik, dan het lichaam zelf. Dat is voor mij belangrijk. Maar het gaat mij vooral om de techniciteit die noodzakelijk is om dat object goed te kunnen manipuleren.

Geert: Ik weet dat figurentheater ondertussen ook met heel grote poppen werkt en dat de speler zich ook als dusdanig kan manifesteren naast die pop dus. Er is veel veranderd en ik denk dat het een uitdaging is. Ik ging er eigenlijk een beetje naïef van uit, gezien die stageprojecten blijken te lukken dat er blijkbaar niet zoveel techniek nodig is om er toch in te slagen binnen een zestal weken die basistechniciteit te leren. Maar dan hoor ik van Paul Contryn van DE MAAN: "We maken de poppen ook zo dat de mensen met een minimum van techniciteit ook heel makkelijk de poppen leren manipuleren". Dus dan heb je een soort van kruispunt bereikt maar dan ben je misschien nog niet waar je eigenlijk wil geraken... Maar veel verder dan het kruispunt willen wij op dit moment eigenlijk niet gaan. Je kan ook niet van een opleiding verwachten dat die mensen aflevert die volledig helemaal doorwinterde poppenspelers zijn.

Bob: En hoe groot is de vraag daarnaar? U zegt dan Karel: audities organiseren enz... Ik moet eerlijk zeggen: bijna nooit of heel zelden kom ik te weten dat er ergens een auditie zou zijn voor figurespelers. Ik kijk elke week op de site VTI podiumkunsten en kom maar zelden of nooit audities tegen voor figurespelers. Dus ik weet ook niet of de figurespelers die er in Vlaanderen op dit moment zijn, zo overvraagd worden dat er een grotere noodzaak is aan, een grotere professionaliteit binnen figurespelers, of dat er veel meer figurespelers nodig zijn. Ik denk dat we dat ook een klein beetje in verhouding moeten zien van, in hoeverre moet een Kunst Hogeschool of een Dramaopleiding zich hierop gaan toespitsen? Om welke vraag te beantwoorden?

Ann: Ik ga daar meteen op ingaan, maar ik wilde nog even bij Simon gaan. En dan kom ik terug op onbekend is onbemind. Ik zag je nogal knikken als Karel bezig was over de link met muziek met beeldende kunst. Je ziet inderdaad de kunstwereld is enorm aan het evolueren. Is het moeilijk om een onderscheid te maken. Is een voorstelling strikt theater of is het dan figurentheater of is het dan dans? Het wordt alsmoer moeilijker om dat te kunnen zeggen. Die linken met de andere kunstvormen is dat iets waarvan jij zegt "dat heb ik gemist in mijn opleiding en dat is iets waar ik echt mijn voordeel bij had kunnen doen"... ?

Natuurlijk is het zo dat de studenten een algemene vaardigheid wordt bijgebracht.

Ann: Dan gaan we nu terugkomen op dat fameuze "onbekend is onbemind". In een onderzoek hebben we gezien, in het vorige rapport van Het Firmament dat het nog moeilijk is voor het figurentheater om met grote zichtbaarheid te genereren in het globale culturele landschap. Dat het een probleem is dat groter is om het zo te zeggen dan enkel maar de problematiek van de opleidingen. Jij gaf ook al aan dat je je afvraagt van "ja moeten wij nu speciaal een opleiding gaan starten of moet er meer aandacht zijn voor de opleiding als er überhaupt geen vraag naar is".

Je hebt het nogal scherp gesteld.

Bob : Ik vraag me gewoon af in hoeverre je het zou kunnen aanraken en meer dan van mensen er kennis mee laten maken, van het bestaan. Is dat een meerwaarde die je tijdens de opleiding moet meegeven? Ik bedoel dan als we het hebben over competenties, in hoeverre zou dat bij de eindcompetentie moeten behoren van een student. Figurentheater willen we daar op een of andere manier een competentie aan verbinden dan moet de aandacht volgens mij zo groot zijn binnen een opleiding dat het ook niet haalbaar is. Dan krijgen we inderdaad het verhaal van, en er zijn zoveel dingen. Dus ik denk, ja ik ben er inderdaad

voorzitter van om studenten en jonge mensen ermee in contact te laten komen. De vraag is hoe doe je dat? Je hebt nu de lerarenopleiding bv. Die vraag is mij ook gesteld, waarom zou je geen workshop van figurespel mee integreren waarbij dat in een lerarenopleiding niet tot onze opdracht behoorde. Wij moeten mensen pedagogisch en didactisch opleiden en het is niet de bedoeling dat wij een nieuwe discipline in een lerarenopleiding gaan aanleren. Neen, wij moeten mensen leren hoe ze moeten lesgeven. Dat lag wat moeilijker. Wat ik wel in de praktijkonderdeel zie is het bijwonen van een repetitieproces. Daar heb ik dit jaar bij een student op aangedrongen van ga jij nu eens een repetitieproces volgen bij een figurentheatergezelschap. Wat ik merk is dat je ze dan meer met een soort oogkleppen op, in een bepaalde richting duwt zo van dit is theater en hier ben ik in mijn opleiding mee in contact gekomen en dus blijf ik daar maar in zitten. Dus als men mij vraagt volg een repetitieproces op, dan ga ik daar ook naartoe. En dan merk ik wel dat dat heel positief is, dat dat een “eye-opener” is voor een student, dat hij dan zegt van ja dat is heel interessant ik wist eigenlijk niet dat dat bestond. Dus dat is “in contact komen met”, maar ik weet niet of wij veel verder kunnen gaan.

Ann: En met dat voorbereidend jaar drama, zitten daar mogelijkheden?

Bob: Daar denk ik is er iets meer ruimte omdat het een nieuw project is dat vanaf september van start zou gaan. Een voorbereiding op het kunstonderwijs. En daarin krijgen we de kans om gedurende een jaar lang mensen een theaterbad te geven en in aanraking laten komen met wat theater allemaal te bieden heeft. Dan kom je zowel met toneel, als kleinkunst, als woordkunst, als voordracht in contact en daar heb ik dus geopteerd om ook figurentheater er in onder te brengen. Als een module eigenlijk binnen de opleiding. Dus daar kunnen we dan een stapje verder gaan. Je kunt geen ontzettend uitgebreid pakket nemen maar dat kan al wel een initiatie zijn, een soort basiscursus die ze meekrijgen en waar ze al een beetje voeling kunnen krijgen met wat is dat? Wat kan dat inhouden? Ligt mijn interesse daar? Wil ik mij daar verder in verdiepen? Enz.

Ann: Eliane, in Nederland worstelen jullie ook met dat gevoel van “onbekend is onbemind”?

Eliane: Ja, ik denk dat het een cirkel is gewoon. Zolang er niet een soort status is, en een status krijg je ook als je een fatsoenlijke opleiding hebt, zal het altijd wel een beetje nieuw zijn. Dit is niet alleen omdat het misschien een beetje onbemind is het is... een beetje non existant zou ik zeggen.

Ann: Wat bedoel je met non existant?

Eliane: Dat er weinig publiek weet dat het bestaat.

Ann: Jullie hebben toch al een aantal stevige gezelschappen?

Eliane: Ja maar ze treden niet zo vaak op. En wat vooral problematisch is, is dat het publiek niet meegenomen is in de ontwikkeling van het poppentheater.

Men heeft nog vaak het beeld van “dat is een vorming zoals die vijftig jaar geleden was”. Een poppenspeler die manipulator is, onzichtbaar, en de poppen zijn alleen maar zichtbaar, dus al die ontwikkelingen zijn echt niet voor het publiek. Ondanks alle festivals en alles wat er zo was. Wat ik denk dat ook een rol speelt is, dat sinds de jaren zestig de poppenspelers zelf hun kunst niet meer zo noemden. Het was voor het publiek ook heel lastig om er achter te komen wat het was. Want het werd dan een studio dit een theater dat. Ik denk dat daar toch iets is blijven liggen waardoor je nu staat voor het feit dat mensen iets komen zien en

gefascineerd zijn en zeggen “wauw dat wist ik niet”, ik wil daar meer van, waar is nog zoiets te zien? Daar is denk ik werk aan de winkel.

Ann: Karel herkent ge u in dat verhaal?

Karel: Ja, dat klopt volledig. Wij hebben nu twee richtingen binnen ons gezelschap waar we op werken en de richting volwassenen is nog steeds een zeer groot probleem. Gelukkig zijn we muziektheater en dus in die zin komen wij ook in kringen waar mensen helemaal die pop niet verwachten. En dat is dan meestal een zeer positieve ervaring die we daar kunnen teweegbrengen. Ik denk dat dat ook belangrijk is. Ik denk dat het ook iets te maken heeft met dat figurentheaters of poppenspelers ook vaak een beetje zelf in een hoekje zijn blijven zitten. Ik moet ook zeggen dat ik tien jaar geleden ook poppentheater De Spiegel hardnekkig heb blijven willen hanteren. We zijn er nu toch ook een stuk vanaf gestapt van die naam. Je merkt dus ook wel dat we een beetje als figurentheatermakers kamikaze moeten zijn om in dit land dan toch een stuk verwondering te kunnen overbrengen. Terwijl het in sommige landen dan toch alweer sterker aanwezig was en nu een dieptepunt kent omdat er een overvloed van andere vormen zijn. Je mag ook niet vergeten dat vijftien jaar terug bv. animatiefilm een alleenrecht was van Disney. Dat nu de markt overstroomd is van poppenfilms... dus daar krijg je dan wel een popularisatie. Ik ben op dat vlak wel akkoord van, ja een opleiding zal niet echt leiden tot meer poppenspelers of tot meer mensen die het vak zullen beoefenen. Het zal misschien meer leiden tot meer begrip en dat is een andere zaak. Of tot inderdaad het openen van laat ons zeggen die wonderlijke doos die het kan zijn.

Ann: Maar vind je niet dat de gezelschappen hier ook een verantwoordelijkheid dragen?

Karel: Ik denk dat gezelschappen dat vandaag de dag ook proberen en het is natuurlijk jammer dat we niet alle middelen hebben of krijgen. Ik spreek dan bv. bij muziektheater was er nu onlangs een heel duidelijk vaststelling van oei wij hebben zelfs niet eens een werkplaats. Dus er is eigenlijk niet eens een plek waar muziektheater zou kunnen experimenteren. Nu ja, in figurentheater moeten we dat al helemaal niet gaan zoeken maar ik denk dat heel veel gezelschappen dat eigenlijk zelf doen. Zoals ik al zei wij leiden mensen op of wij begeleiden mensen in wat we doen, maar gewoon door het feit dat we, en vandaar ook misschien dat antwoord op van ik zie zo weinig auditiemogelijkheden. Wij gaan eerder mensen scouten dan dat we audities opzetten want anders krijgen we daar nutteloos werk, ik bedoel er komen daar 35 of 40 mensen op af die toch niet de moeite zijn. Sorry dat ik dat zo zeg. Maar ik bedoel maar, er is wel degelijk belangstelling hoor. Er zou nu een project met de operastudio kunnen in Vlaanderen bv. en dat zijn de dingen waar wij gaan proberen mensen uit te zoeken eerder dan het open te stellen omdat we toch weten dat we dan alleen helaas met heel veel mensen zitten die een job zoeken.

Ann: Simon denk jij dat de mensen die met figurentheater bezig zijn meer van hun tak zouden moeten maken of zich zichtbaarder zouden moeten maken in het artistieke veld? Zijn ze te braaf, is er sprake van een Calimero-effect?

Simon: *[wegens technische problemen zijn de tussenkomsten van Simon Allemeersch niet overal goed geregistreerd]*

...

We moeten eigenlijk een opleiding voor programmatoren starten.

Eliane: Je moet het toch in de samenwerking zoeken denk ik. Kijk wat je ook nog hebt is dat je dus ik denk een soort reset? mist omdat je geen overdrager hebt geen traditie. Iedere keer zie ik in Nederland, (hier denk ik is dat ook het geval), makers die waanzinnig mooi werk maken en dan stoppen ze om welke reden dan ook, geen geld meer of whatever. En dan zijn ze ook weg, niemand die het meer weet.

Simon: *[wegens technische problemen zijn de tussenkomsten van Simon Allemeersch niet overal goed geregistreerd]*

....

Ann: O.K. Laten we nu eens heel concreet worden. We hebben het veld nu voldoende afgetast hoe dat het in mekaar zit, wat de problemen zijn en dan nu de situatie, wat gaan we eraan doen?

Heel concreet. Jij hebt al een aantal pistes aangegeven, weliswaar voorzichtig wat je zou kunnen doen binnen de opleiding. Maar heel concreet zou ik van jullie alle vijf een aantal suggesties willen krijgen. Wat vindt je dat er vanuit de opleidingen moet kunnen gebeuren om iets aan een aantal van de problemen die we nu gesitueerd hebben te kunnen doen.

Eliane, wat kan er in Nederland en waar kunnen we in Vlaanderen mee van profiteren?

Eliane: Misschien moeten we samen eens wat gaan doen. Dat kan ook op taalgebied. Wat ik centraal stel is het geheel tot leven wekken van die dode materie, dat acteren, manipuleren zie ik als kern van de zaak. Ook ondanks dat het ook fijn is dat je ook andere dingen kunt en weet. Ik denk dat je dus moet aansluiten bij een opleiding waar je dus alles, je présence op het toneel, je taal, je lichaam, al die dingen dat die er al zijn en toneel opleidingen zijn ook mimeopleidingsgericht en dat je denk ik niet te vroeg in de opleiding, misschien in het derde jaar, dat je daar een stevig basis krijgt, het leren omgaan met poppen en dingen tot leven zien te krijgen. Misschien moet je iets doen dat inter-toneelschool, dat je dus niet op één school alle studenten verplicht om dat te gaan doen maar dat je ergens in de landen een plek hebt waar mensen vanuit verschillende opleidingen naartoe kunnen komen. Als ik de toneelschool in Nederland begrijp moet het kunnen dat je van de toneelschool in Amsterdam klakkeloos kunt overschakelen naar Utrecht bv. Je richten op manipuleren op alles wat maar kan.

Ann: Goed. Bob wat vind je dat we zouden kunnen doen? Concreet.

Bob: Ik heb daar niet zo direct een antwoord op. Ik doe nu wel iets heel concreet, dat is nu dat voorbereidend jaar. Binnen de lerarenopleiding mensen in aanraking brengen met het figurentheater.

Ann: Stel nu dat er in Antwerpen een gunstige wind voorbij waait.

Bob: Ja, je zou dan kunnen beginnen dromen van een master na master enz.

An: Neen, neen, dat er plots wel aandacht en belangstelling is in de dramaopleiding. Iemand die plots het licht ziet en zou zeggen: verdorie ik ga toch nog eens met Bob spreken want... misschien moeten we dan toch iets doen. Wat zou je hem dan aanraden om te doen binnen de bestaande opleiding? Welke tips zou je hem meegeven opdat figurentheater toch een beetje zichtbaar zou worden?

Bob: Ja dan denk ik dat het inderdaad zeer zinvol zou zijn om bv. in de laatste bachelor of in de master daar een module figurentheater in te richten. Of misschien hen meteen in de praktijk gooien en met een

figurentheatermaker de studenten aan de slag laten gaan. Nu zie ik veel gastdocenten aangetrokken om een project te komen begeleiden. Waarom zou dat inderdaad geen figurentheatermaker kunnen zijn die eens aan de slag gaat met die studenten?

Ann: Zo een voorbereidend jaar lijkt me natuurlijk ook wel belangrijk, kwestie om aansluiting te vinden bij de opleiding zelf dan.

Bob: Dat zou inderdaad heel fijn zijn.

Ann: Je gelooft er nog niet helemaal in.

Bob: Neen, omdat ik gewoon ook merk hoe mijn onmiddellijke collega's daar tegenover staan. Dus is het niet makkelijk.

Ann: Wat moet er dan in een voorbereidend jaar gebeuren om jonge mensen die in het voorbereidend jaar zitten om door de module die daar inzit te zeggen van "dit is iets voor mij". Je neemt dat dan wel mee naar de opleiding.

Bob: Het komt nu heel vaak aan op een persoonlijk initiatief. Ik dan bijvoorbeeld, die toevallig meer thuis ben in figurentheater. Het zal op die manier moeten gebeuren, dat mensen ermee in aanraking komen en er misschien door begeistert geraken.

Ann: Geert, heel concreet.

Geert: Ik denk inderdaad dat het de eerste jaren niet aan de orde is in hun opleiding. Ik denk ook dat in het begin alle mensen die in een theateropleiding binnen komen andere doelen hebben. Die willen allemaal op de scene staan, die willen een droomwereld spelen, die zien zichzelf niet als een manipulator van poppen. Maar het kan natuurlijk groeien. Ik denk dat vanaf het derde jaar eigenlijk daar ruimte voor zou moeten komen. En dat kan denk ik via een module die daarmee te maken heeft en waarbij studenten ondergedompeld worden in het werken daarmee. Als ze daar de smaak te pakken kunnen krijgen kunnen ze in hun vierde jaar bv. er iets mee gaan doen. De openheid bij de docenten, dat is een ander ding, die moet ook groeien natuurlijk. Wat wij vaak meemaken is: wat wil je gaan vertellen en hoe ga je dat vertellen? Je moet specifiek een eigen project maken en we zoeken dan de beste vorm om dat te gaan vertellen. Tot nu toe is er nog nooit iemand die gedacht heeft, waarom zou ik het eens niet proberen om het met objecten of poppen te gaan vertellen. Van zodra daar eigenlijk openheid voor is bij docenten en als studenten ermee in aanraking zijn gekomen, dan kan dat een mogelijkheid worden zoals er zoveel andere mogelijkheden zijn. Bijvoorbeeld het woordloos vertellen, het een beetje kaal vertellen... waarom niet om het met figuren te vertellen als dat de beste vorm is bij wat jij wil vertellen. Daar zie ik wel brood. Daarnaast denk ik dat er sinds kort een klimaat is voor artistiek onderzoek; daar zie ik ook eventueel een mogelijkheid. Ook om samenwerkingsverbanden te gaan opzetten, omdat "een artistiek onderzoek opzetten" iets is wat de Hogescholen moeten doen in het kader van Academisering. Dan moet je gaan partners zoeken. Je moet eigenlijk uit je cocon en je moet zowel in de academische wereld als in de andere artistieke opleidingen samenwerkingsverbanden creëren om iets te gaan onderzoeken. Je weet zelf eigenlijk alleen maar je uitgangspunt, maar je weet totaal niet waar je gaat uitkomen. Misschien is daar een piste. Omdat het eigenlijk een gemeenschappelijk project kan worden waar meer mensen eigenlijk de know-how van Het Firmament en andere koepelorganisaties kunnen gaan gebruiken en eventueel ook internationaal kunnen

gaan. Daar zijn centen voor. Als je dat kan hard maken zijn er centen voor en dat is iets wat in de Hogeschool ontbreekt.

Ann: Interessant lijkt me. Simon heb jij nog tips voor de opleidingen?

Simon: *[wegens technische problemen zijn de tussenkomsten van Simon Allemeersch niet overal goed geregistreerd]*

...

Ann: Deze voormiddag is hier ook gedebatteerd over de competenties die een figurentheaterspeler zou moeten hebben. Er zijn er zeven uit de bus gekomen maar misschien kunnen jullie zelf vooraleer ik ze overloop met u, een paar belangrijke competenties voor een figurentheater geven.

Karel: Voor mij is het nog altijd het beeldende aan het dramatische kunnen koppelen. Niet alleen naar een dramaturgie kunnen gaan, maar effectief ook binnen een ruimte eigenlijk jezelf zien spelen. Jezelf zien spelen dat is heel belangrijk denk ik. Jezelf zien doen wat je eigenlijk wil doen.

Eliane: Ik zei het net in mijn omschrijving van opleiding. Wat mij fascineert is de magie van het tot leven komen. En dat je dat verhaal kent en ook weet wat je ermee moet doen.

Bob: Ik denk manipulatietechnieken, dat kan interessant zijn en uw eigen dramatische vaardigheden kunnen aanwenden in figurespel.

Geert: Ik denk verbeeldingskracht. Je inbeelden dat je iemand anders bent of dat je een rol kan invullen. Een leven waar de materie, een object, ook wat kan gaan voorstellen, lijkt mij nog een grotere uitdaging.

Ann: Nu hebben we de meeste van de competenties al aangeraakt, maar “ondernemend denken”, wat vinden jullie daar van? Wat moet iedereen hebben, luisteren? De andere hebben jullie ook al wel op de een of andere manier onder de aandacht gebracht.

Ik denk dat we hier stilaan kunnen afsluiten. Misschien met een slotvraagje. Welke rol zou Het Firmament kunnen spelen om de verzuchtingen en de wensen die we hier nu geformuleerd hebben en die allicht verdeeld zullen worden in de zaal, hoe kunnen zij dit in de toekomst vertalen naar meer concrete actie?

Karel: Ik denk dat zij een zeer interessante sluis kunnen zijn tussen het “werkveld” enerzijds en “de opleidingen” anderzijds. Wij willen eigenlijk wel aan opleiding doen, als gezelschap, wij willen mensen meepakken in ons verhaal. Het punt is, vaak ontbreekt het ons aan middelen en ik denk dat die middelen kunnen gezocht worden. Wij verwachten die niet van Het Firmament, begrijp me niet verkeerd, maar ik denk wel dat dit binnen gans het veld kan worden doorgesponnen, zowel in binnen- als buitenland, en dat die expertises ook kunnen uitgewisseld worden. Die sluis kost ook geld en veel energie en dat is iets wat Het Firmament heel goed zou kunnen betekenen binnen dat gegeven.

Eliane: Ik kan me voorstellen dat de opleidingen, wat we in het begin gezegd hebben, onbekend onbemind, dat men weinig weet, dus daar zou een taak kunnen liggen. Dat men meer mensen uitnodigt om kennis te nemen. Ik weet van het Nederlandse werkveld, dat mensen die zo een veertig, vijftig jaar zijn en wat achter de kiezen hebben van werk, die willen allen dolgraag les geven. Die willen kun kennis overdragen. Ik neem aan dat er in Vlaanderen ook mensen zijn die dat zouden willen. Daarin kan ook Het Firmament een rol

spelen, dat ze überhaupt die mensen die in staat zijn om dan ook projecten te trekken of les te geven, kunnen signaleren naar het onderwijs toe.

Bob: Ik hoop inderdaad dat ik een beroep kan doen op Het Firmament als ik mensen zoek om bv. in dat voorbereidend jaar les te komen geven. Het Firmament is echt wel een expertisecentrum, dus als contactpunt en zoals u ook al zei het nog verder naar buiten treden, het bekend maken van.

Geert: Misschien ook werkbezoekjes achter de schermen. Dat is denk ik wel heel fijn om de mensen op die manier te laten proeven van wat er allemaal aan de hand is. Bv. de poppen te gaan bekijken in De Maan. Er moeten zoveel mogelijk mensen de kans krijgen om zo iets te doen. ---

Bob antwoord op vraag uit publiek: ofwel doe je het deftig en degelijk, maar dan moet je er zoveel tijd insteken dat je er bijna een aparte opleiding moet van maken. Ofwel doe je het als een soort initiatie en is het puur een kennismaking. En ik denk dat er binnen de bestaande dramaopleiding met figurentheater dat het dan maar in contact komen is met. U spreekt nu over handpoppen theater maar er is zo een gamma van soorten figuren, dat als je dat effectief allemaal zou willen aanreiken en zou willen doen, dan heb je inderdaad een aparte opleiding van vier jaar nodig full time en ik zou dat fantastisch vinden moest dat er zijn. Ik weet alleen niet waar al die mensen terecht gaan komen.

Eliane: Ik denk, groot gelijk. Ik zou zeggen: naar het buitenland! Naar een opleiding in Charleville-Mézières of in Berlijn. Daar zijn die vier jaar opleidingen. Ik zou zeggen: wij zouden blij zijn als we kunnen beginnen in ieder geval in het eerste jaar en je weet maar nooit waar dat toe leidt. Het heeft nog tijd nodig.

Vraag --- ?

Karel : Ik denk dat dit serieus geëvolueerd is. Het is natuurlijk zo er zijn en blijven mensen die niets hebben met poppen of die dat niet kunnen en dat hoeft ook niet. Ik maak mij geen illusies. Ik heb dat in '88 ook gehad. Een bespreking van alle scholen uit Europa en iedere directeur begon over, poppenspel is toch een kunst en het is belangrijk en eigenlijk hadden ze het dan niet eens over hun school. Er zijn vandaag de dag wel mensen die affiniteit krijgen met het materiaal en met figuren en die daar dan wel met veel respect mee omspringen. Dat het niet gemakkelijk is, dat weten we zeker. Dat het gemakkelijk lijkt is nog altijd een boutade. Dat is altijd het probleem nog wel. Er zijn ook acteurs die onmiddellijk als ze een pop ter hand nemen dat ook kunnen, maar het misschien niet willen doen. Dat is dan weer het grote verschil. Maar dat hoeft ook niet.

Ann: Ok, we gaan het hierbij afsluiten. Er is nog veel werk aan de winkel, dames en heren, maar uit het debat denk ik toch te mogen besluiten dat we met niet zoveel moeite toch een aantal steentjes zouden kunnen verleggen binnen de opleidingen. Het lijkt me toch vooral een gedeelde verantwoordelijkheid die niet alleen bij de opleidingen ligt, en ook niet alleen bij de figurentheatermakers zelf, of niet alleen bij de gezelschappen, of niet alleen bij het beleid... Ik denk dat het echt een gedeelde verantwoordelijkheid zal moeten worden in de toekomst. Het Firmament en het VTi willen daar in ieder geval al een eerste steentje toe bijdragen. Wij plannen in het najaar, of het voorjaar, een editie van het magazine van het VTi, *Courant*, dat volledig gewijd zal zijn aan figurentheater. Hopelijk kan op die manier al een beetje verholpen worden aan het probleem van 'het onbekende is onbemind'.